

urednika

Andraž Zidar
Sanja Štiglic

SLOVENSKE MISLI O MEDNARODNIH ODNOSIH IN PRAVU

Prispevki ob 80-letnici dr. Ernesta Petriča

Zbirka Mednarodno pravo

Urednika:
Andraž Zidar
Sanja Štiglic

SLOVENSKE MISLI O MEDNARODNIH ODNOSIH IN PRAVU
Prispevki ob 80-letnici dr. Ernesta Petriča

Zbirka Mednarodno pravo

Glavni urednik zbirke:
dr. Andraž Zidar

Odgovorna urednica zbirke:
dr. Ana Polak Petrič

Sekretarka zbirke:
Urška Učakar

Izdajatelja in založnika: Fakulteta za družbene vede, Založba FDV, Ljubljana, in
Ministrstvo za zunanje zadeve Republike Slovenije
Za založbo: Hermina Krajnc
Ljubljana 2016

Predgovor:
Karl Erjavec

Strokovna in tehnična redakcija:
dr. Andraž Zidar, Sanja Štiglic, dr. Ana Polak Petrič, Urška Učakar, Danijela Horvat

Lektura in prevod:
mag. Nevenka Gajšek, Tea Mejak, Lili Potpara, Boštjan Zupančič, Philip Burt

Oblikovna zasnova knjige:
Dušan Zidar, akad. kip. spec.

Avtorski prispevki v knjigi ne izražajo uradnih stališč izdajateljev.
Vse pravice pridržane. © MZZ RS in Založba FDV, 2016.
Fotokopiranje in razmnoževanje po delih in v celoti je prepovedano.

KAZALO

PREDGOVOR

(Karl Erjavec) IX

UVODNIK

(Andraž Zidar, Sanja Štiglic) XI

ERNEST PETRIČ: PROFESOR, PRAVNIK, DIPLOMAT IN POLITIK

(Milan Jazbec) XIX

IZBRANA BIBLIOGRAFIJA XLV

I. DEL:

MEDNARODNI ODNOSI IN DIPLOMACIJA

Pravica Slovencev do samoodločbe ali učbeniška osamosvojitve Slovenije
(Vojko Volk) 3

Mednarodni odnosi Republike Slovenije: razumeti, ne le (p)opisati
(Zlatko Šabič) 21

Proučevanje diplomacije med tnalom (znanosti) in nakovalom (stroke)
(Boštjan Udovič, Milan Brglez) 43

Novi izzivi za slovensko diplomatsko infrastrukturo
(Leon Marc) 71

Slovenija v mirovnih operacijah Organizacije združenih narodov
(Ljubica Jelušič) 95

Bosna in Hercegovina – z izkušnjami do uspeha
(Valentin Inzko) 115

II. DEL:
VARSTVO ČLOVEKOVIH PRAVIC

Polje proste presoje in konflikt svobode izražanja z zasebnostjo (Jan Zobec)	125
Pilotne sodbe ESČP zoper Slovenijo in vloga Ustavnega sodišča RS (Ciril Ribičič)	169
Temeljne pravice in vpliv Sodišča EU (Verica Trstenjak)	193
Mednarodne človekove pravice, slovenska ustava in ustavno sodišče (Mirjam Škrk)	211

III. DEL:
PRAVO IN ETIKA

(Mednarodno) pravo in občutek za pravičnost (Matej Avbelj)	241
Živeti svetovni etos in spoštovati mednarodno pravo (Marko Pavliha)	259

IV. DEL:
MEDNARODNO PRAVO

Mednarodno pravo in Slovenija: Primer deviznih varčevalcev na Hrvaškem (Ana Polak Petrič)	283
Volitve mednarodnih sodnikov in vloga Posvetovalnega odbora za nominacije sodnikov Mednarodnega kazenskega sodišča (Urška Kramberger Mendek)	303
Mednarodna pogajanja (Borut Mahnič)	313
Mednarodnopravni položaj Slovenije (Andrej Grasselli)	335
Odgovornost zaščititi in njeno globalno, regionalno in državno uveljavljanje (Vasilka Sancin)	373

V. DEL:**SPOŠTOVANJE RAZNOLIKOSTI IN VARSTVO MANJŠIN**

Osrednja dilema, od katere sta odvisna stabilnost in razvoj sodobnih evropskih družb:

Spopad »civilizacij« ali spoštovanje raznolikosti in dialoga

(Silvo Devetak) 401

Mednarodnopravno varstvo narodnih manjšin: O trendih varstva manjšin štirideset let po
objavi knjige prof. dr. Ernesta Petriča

(Mitja Žagar) 437

Problematika narodnih manjšin in medetničnih odnosov v delu prof. dr. Ernesta Petriča

(Miran Komac) 457

PREDSTAVITEV AVTORJEV 479

INTRODUCTION

(Andraž Zidar, Sanja Štiglic) 489

PREDGOVOR

V veliko zadovoljstvo mi je, da je pred nami sedma publikacija v okviru zbirke Mednarodno pravo, ki izhaja pod okriljem Ministrstva za zunanje zadeve Republike Slovenije in Založbe Fakultete za družbene vede ter ki pomeni pomemben prispevek k razvoju mednarodnopravne znanosti v slovenskem prostoru.

Tokratna knjiga je posvečena bogati karieri veleposlanika prof. dr. Ernesta Petriča, ki je s svojim vsestranskim akademskim in diplomatskim delom pomembno vplival na razvoj mednarodnega prava in utrjevanje vladavine prava v Republiki Sloveniji ter prispeval h krepitvi slovenske diplomacije v mednarodnem prostoru. Znanja, veščine in bogate izkušnje prof. dr. Petriča kot ustavnega sodnika in nekdanjega predsednika Ustavnega sodišča Republike Slovenije, člana in nekdanjega predsednika Komisije Združenih narodov za mednarodno pravo, dolgoletnega diplomata, univerzitetnega profesorja in nekdanjega dekana so dragocen prispevek slovenskemu sodstvu, diplomaciji in akademski sferi. Njegovo raziskovalno delo, ki je bilo večkrat nagrajeno, je prispevalo k širjenju obzorij in znanj številnih generacij študentov, diplomatov, strokovnjakov in širše javnosti.

Veseli me, da so k nastajanju publikacije prispevali priznani strokovnjaki in s tem obeležili visoki jubilej prof. dr. Petriča. Njihovi prispevki so omogočili, da publikacija združuje teorijo in prakso s področij mednarodnega prava in mednarodnih odnosov ter osebna razmišljanja, ki so nastala kot plod izkušenj avtorjev in njihovega sodelovanja s prof. dr. Ernestom Petričem.

Publikacija daje vpogled v poklicno pot prof. dr. Petriča ter odraža bogat nabor njegovih izkušenj, interesov in številnih stikov v slovenskem in mednarodnem prostoru. Prispevki obravnavajo številna vsebinska vprašanja in različne aktualne mednarodnopravne izzive, s katerimi se je ukvarjal prof. dr. Petrič – od diplomacije in delovanja Organizacije združenih narodov ter Evropskega sodišča za človekove pravice, prek prava človekovih pravic in varstva manjšin, do vprašanj nasledstva, pravičnosti in ustavnega prava.

Namen publikacije, ki je vsebinsko neločljivo povezana z delom prof. dr. Ernesta Petriča, je obravnavati aktualnih dilem, predstavitev pogledov na posamezna vprašanja in krepitev zavedanja o pomenu omenjenih področij. Želim si, da bi publikacija prispevala k delu in nadaljnjemu proučevanju akademikov, pravnikov, diplomatov, študentov in vseh drugih, ki se z omenjenimi vsebinami srečujejo na svoji poklicni poti.

Karl Erjavec

minister za zunanje zadeve

Andraž Zidar* in Sanja Štiglic****UVODNIK**

V veliko zadovoljstvo in čast nama je, da je ta knjiga posvečena prof. dr. Ernestu Petriču, svetovno priznanemu univerzitetnemu profesorju, uglednemu diplomatu, pronicljivemu ustavnemu sodniku in mednarodnemu pravniku ter ustanovnemu članu te zbirke. Vsi, ki smo imeli privilegij sodelovati z njim, vemo, da ga odlikujejo značilnosti, kot so intelektualna odprtost, bistrost misli, izostrenost analiz in predanost delu. Tudi ko smo mu pred časom predstavili zamisel o zasnovi zbirke o mednarodnem pravu v slovenščini, je bil njegov odziv takojšen in pozitiven. Brez pomisleka jo je odločno podprl z besedami, da je takšna ideja zelo dobrodošla, saj se s tem spodbujata razmislek in ustvarjalnost na področju mednarodnega prava v Sloveniji. Po ustanovitvi je dr. Petrič tvorno sodeloval pri njenem razvoju v razpravah uredniškega odbora, s poglobljenimi nastopi ob predstavitvah knjig in s spremno besedo k pomembnemu zborniku o *Pravu mednarodnih pogodb*.

S to knjigo se želimo pokloniti njegovemu bogatemu poklicnemu opusu ob častitljivem jubileju, osemdesetem rojstnem dnevu. Tradicija zbornikov v čast slavljencem v Sloveniji ni tako uveljavljena kot v tujini, kjer so takšne publikacije znane pod imeni *Liber Amicorum*, *Festschrift*, *Essays in Honour* ali *Mélanges offerts en l'honneur*. Takšna knjiga je pripravljena v čast izjemne osebnosti, ki v svojem okolju pušča neizbrisne sledi pri širjenju miselnih obzorij, pri sooblikovanju družbene stvarnosti ter mentorskem prenašanju znanja na študente in sodelavce. Ob pomembnem jubileju se tisti, ki so z njim delili usodo ali sledili njegovi poti, zberejo in pripravijo »knjigo prijateljev« (*Liber Amicorum*). Avtorji za slovesno priložnost napišejo prispevke, ki so povezani s poklicno potjo jubilaranta, z njegovimi dosežki, ki so vplivali na njihovo delo, pogosto pa v knjigah prijateljev najdemo prispevke s premišljeno tematiko, ki so napisani posebej za praznično priložnost. Knjiga, ki jo držite v rokah, sicer ni prvi *Liber Amicorum* v čast dr. Petriču. Pred nekaj leti je v počastitev njegove 75-letnice že izšel zbornik, ki je vključeval pretežno prispevke v angleščini, z naslovom *Challenges of Contemporary International Law and International Relations: Liber Amicorum in*

---

* Doktor pravnih znanosti, gostujoči raziskovalec na Pravni fakulteti Univerze v Bologni.

** Univerzitetna diplomirana pravnica, veleposlanica, državna sekretarka na Ministrstvu za zunanje zadeve.

Honour of Ernest Petrič. Ta je zbral mednarodne sopotnike dr. Petriča in Slovence, ki so dejavni v širšem prostoru. Zbornik, ki je pred vami, prejšnjega dopolnjuje s tem, da smo tokrat zbrali izključno slovenske avtorje, ki niso sodelovali pri pripravi prejšnje publikacije in so napisali aktualne prispevke v slovenščini ter mednarodne teme ovrednotili z vidika slovenskega miselnega pojmovanja. Tudi zato smo knjigo naslovili: *Slovenske misli o mednarodnih odnosih in pravu: prispevki ob 80-letnici dr. Ernesta Petriča.*

Ob tem bi kot urednika želela poudariti, da knjiga z intelektualnim pristopom zrcali partnerstvo med akademsko ustanovo (Založba Fakultete za družbene vede, FDV), ki deluje na podlagi akademske svobode izražanja, in državnim organom (Ministrstvo za zunanje zadeve, MZZ), ki je v Sloveniji osrednja institucija za izvajanje diplomacije in zunanje politike. Prispevki v tem zborniku so tako plod svobode misli in izražanja slovenskih avtorjev o temah z mednarodno vsebino, hkrati pa, zaradi intelektualne odprtosti, niso omejeni z uradnimi stališči izdajateljev (MZZ in FDV) in jih v tem smislu tudi ne odsevajo. To niti ni namen zbirke niti te knjige.

Naš glavni namen je, da s poglobljenimi in bogatimi, a hkrati raznolikimi prispevki oplemenitimo in nadgradimo slovensko znanost in stroko na tistih področjih, kjer je ledino oral in še vedno dejavno ustvarja prof. dr. Ernest Petrič: mednarodni odnosi in diplomacija, varstvo človekovih pravic, pravo in etika, mednarodno pravo ter tudi spoštovanje različnosti in varstvo manjšin. Navedena področja določajo zaokrožene vsebinske sklope v knjigi.

Uvodoma Milan Jazbec predstavi profesionalno pot dr. Ernesta Petriča. Ta je izjemno pestra, saj je slavljenec deloval v različnih vlogah: kot univerzitetni profesor, mednarodni pravnik, ustavni sodnik, diplomat in politik. Prav v vsaki od njih je pustil pomemben pečat. Njegovo delovanje še najlažje označimo s sklicevanjem na Fullerjevo moralo odličnosti ali aspiracije (*morality of aspiration*), ki zajema dosežke na najvišji ravni. Kot tak je strokovni opus dr. Petriča v mnogočem ideal, ki nas spodbuja, da damo od sebe najboljše in se poskusimo približati njegovim vrhunskim dosežkom v znanosti, stroki in praksi.

Na področju mednarodnih odnosov in diplomacije je dr. Petrič imel številne visoke funkcije; med drugim je bil prvi slovenski veleposlanik v Združenih državah Amerike, stalni predstavnik pri Organizaciji združenih narodov (OZN) v New Yorku in pri mednarodnih organizacijah na Dunaju, predsedujoči Svetu guvernerjev Mednarodne agencije za jedrsko energijo (IAEA), veleposlanik v Avstriji in Indiji (zadnje še v času nekdanje SFRJ) ter državni sekretar na MZZ v času slovenskega članstva v Varnostnem svetu OZN. Odlikoval se je tudi kot teoretik. Na podlagi bogatih praktičnih izkušenj je pred nekaj leti (2010) napisal vodilno slovensko monografijo o mednarodnih odnosih z naslovom *Zunanja politika: osnove teorije in praksa*, ki je

kmalu zatem izšla v angleški različici pri ugledni mednarodni založbi BRILL kot *Foreign Policy: From Conception to Diplomatic Practice* (2013). Med njegovimi znanstvenimi dosežki na stičišču mednarodnih odnosov in mednarodnega prava je tudi knjiga *Pravica do samoodločbe: mednarodni vidiki* (1984), za katero lahko rečemo, da je miselno tlakovala slovensko pot v samostojnost in neodvisnost.

V prvem sklopu knjige, ki zajema mednarodne odnose in diplomacijo, Vojko Volk obravnava pravico slovenskega naroda do samoodločbe. To pravico, ki je eden od temeljev sodobnega mednarodnega prava, Volk podrobno predstavi z izpeljavo »učbeniškega primera« slovenske osamosvojitve po navdihu iz prej navedene Petričeve knjige. V prispevku o pomenu razumevanja mednarodnih odnosov Slovenije Zlatko Šabič analizira njihovo večplastnost v svetu in Sloveniji. Poudari, da je Slovenija kot samostojna država dosegla kar nekaj vidnih zunanjepolitičnih uspehov, še vedno pa manjka temeljito razumevanje o našem položaju in delovanju v mednarodnih odnosih. Avtor predstavi dosežke in dileme v povezavi z vlogo Slovenije na Zahodnem Balkanu in pri vključevanju v NATO ter se zavzame za večjo vlogo drugih dejavnikov v diplomaciji (npr. parlamentarna diplomacija). Pri tem poudari, da bo lahko Slovenija postala pomemben mednarodni dejavnik le, če bo natančno vedela, kateri so njeni zunanjepolitični cilji, ki jih bodo družno podpirale vse državne institucije in tudi javnost. Boštjan Udovič in Milan Brglez se osredotočita na proučevanje diplomacije z vidika razmerja med znanostjo in stroko. Diplomacijo predstavitava kot kompleksno in specifično strukturirano področje, ki se je zaradi naraščajoče dinamike in pomena razvilo v samostojno disciplino. Iz njunega pristopa izhaja pozitivna ocena, da je znanstvena obravnava slovenske diplomacije v zadnjih letih doživela svojevrsten razcvet, veliko več pa bi lahko pričakovali od analitične strokovne obravnave diplomacije, ki je kot predmet preučevanja še vedno podhranjen. Prispevek Leona Marca se osredotoča na izkušnje in potrebe pri izgradnji slovenske diplomatske infrastrukture, tako pri krepitvi zmogljivosti MZZ ter tudi slovenske diplomatsko-konzularne mreže po svetu. Marc poudari, da se temeljna usmeritev diplomacije preobraža v vse večjo podporo gospodarstvu (gospodarska diplomacija), a hkrati opozarja, da je slovenska diplomacija pač diplomacija manjše države, čemur se mora prilagoditi tudi diplomatska infrastruktura. Avtor sklene, da bo morala slovenska diplomacija svojo učinkovitost povečati s še boljšo usposobljenostjo kadrov ter usmerjenostjo v konkretne strateške in praktične cilje. Ljubica Jelušič obravnava delovanje Slovenije v mirovnih operacijah OZN. Celovit pregled pokaže, da je bila Slovenija pri tem zelo dejavna po številu operacij in tudi geografski zastopanosti. Operacije se iz neposredne sosesčine (BiH, Kosovo) na primer raztezajo v Azijo (Afganistan, Vzhodni Timor), na Bližnji vzhod (Libanon, Palestina) in v Afriko (Mali, Kongo, Sudan). Jelušičeva podrobno predstavi razvoj slovenskega delovanja v mirovnih misijah, ki zajema enote slovenske vojske in policije. Čeprav je bilo sodelovanje uspešno, avtorica opozori, da bi bilo treba v prihodnje izdelati celovit koncept sodelovanja v mirovnih operacijah. V nekoliko krajšem prispevku Valentin Inzko opiše izkušnje visokega

predstavnik v pokonfliktni družbi Bosne in Hercegovine. Inzko poudari, da je bilo v dvajsetih letih po Daytonskem sporazumu veliko narejenega za mirno življenje in stabilnost v državi. A pred BiH so še veliki izzivi: odprava brezposelnosti mladih, krčenje potratnega javnega sektorja, premoščanje notranjih delitev in preprečevanje nasilnega ekstremizma. Prav zato je navzočnost mednarodne skupnosti v BiH še naprej ključna, predvsem pri graditvi pravne države, spodbujanju sprave in izpeljavi nujnih strukturnih sprememb.

Dr. Petrič je trenutno sodnik Ustavnega sodišča Republike Slovenije, tri leta pa je bil tudi njegov predsednik. V vlogi ustavnega sodnika je z zanj značilno načelnostjo in jasnostjo vseskozi poudarjal pomen varstva človekovih pravic. Poseben vsebinski sklop v knjigi je posvečen prav temu področju. V prvem prispevku se Jan Zobec ukvarja z doktrino polja proste presoje, ki jo je razvilo Evropsko sodišče za človekove pravice (ESČP). Zobec doktrino obravnava skozi načela subsidiarnosti, sorazmernosti ter horizontalnega učinka pravic. Še zlasti osvetli njeno uporabo v konfliktu med pravico do zasebnosti in svobodo izražanja. Zobec sklene, da doktrina omogoča, da ESČP nadzoruje razvoj človekovih pravic v državah pogodbenicah in sodno intervenira, če nacionalna praksa ni skladna z evropskimi standardi. Ciril Ribičič obravnava mehanizem pilotnih sodb ESČP proti Sloveniji in vlogo slovenskega ustavnega sodišča pri tem. Osredotoči se na problematiko sistemskih in množičnih kršitev človekovih pravic glede dolgih sodnih zaostankov (primer Lukenda), izbrisanih (primer Kurić) in deviznih varčevalcev Ljubljanske banke (primer Ališić). Primere osvetli z nizanjem sodne argumentacije, ki sta jo prispevala ESČP in Ustavno sodišče RS. Ribičič je prepričan, da je tvorno sodelovanje med ustavnimi oziroma vrhovnimi sodišči in ESČP najboljši način za zagotavljanje človekovih pravic po Evropi. Prispevek Verice Trstenjak predstavi razvoj temeljnih pravic s strani Sodišča EU. Avtorica poudari, da se je Sodišče EU v svoji jurisprudenci vse od sprejetja Listine EU o temeljnih pravicah redno sklicevalo na človekove pravice in s tem širilo obseg njihove uporabe. Tako je v primerjalnem merilu vidno prispevalo k razvoju človekovih pravic na področjih zasebnosti in osebnih podatkov, pravic potrošnikov ter pravic prosilcev za azil. Mirjam Škrk se posveti razmerju med mednarodnimi in ustavnimi standardi človekovih pravic, še zlasti z vidika sodne prakse Ustavnega sodišča RS. Avtorica prikaže, da obstaja med ustavnimi in mednarodnimi standardi človekovih pravic velika vsebinska usklajenost in da se pri interpretaciji ustavnih pravic Ustavno sodišče sklicuje tudi na mednarodne človekove pravice.

Za dr. Petriča je značilno, da poleg visokih strokovnih standardov zagovarja in sledi tudi visokim etičnim in moralnim normam. Ob priložnosti je ugleden član Komisije Združenih narodov za mednarodno pravo (KMP) dejal, da so se na pobudo dr. Petriča v KMP začeli veliko bolj posvečati etičnim razsežnostim mednarodnopravnih vprašanj. V sklopu o pravu in etiki se Matej Avbelj osredotoči na občutek za pravičnost v pravu z vidika pravoznanstva in mednarodnega prava. Avtor poudari

pomen osebnostnih in institucionalnih zahtev, ki so pogoj, da lahko v uglednih sodnih forumih pride do sojenja na podlagi pravičnosti. Te zahteve je treba dosledno spoštovati, saj se z njimi varujejo ugled, dostojanstvo in poslanstvo sodne veje oblasti. Pri mednarodnopravni razsežnosti Avbelj opozori na pojem pravičnosti v pomorskem mednarodnem pravu, razvoj človekovih pravic v zadnjem stoletju in potrebo po pravičnejšem mednarodnem redu. Marko Pavliha v konceptualnem prispevku o svetovnem etosu pozove k njegovi vzpostavitvi in spoštovanju. Tudi Pavliha opredeli razvoj prava človekovih pravic kot pomembno spodbudo za razvoj svetovnega etosa, ki zajema vrednote, kot so človeškost, zlato pravilo, nenasilje, pravičnost, resnicoljubnost in partnerstvo. Na koncu poudari, da so svetovna etična načela lahko opora in hkrati vir za nadaljnji razvoj mednarodnega prava pa tudi za prehod človeške družbe na višjo raven duhovne ozaveščenosti.

Delovanje na področju mednarodnega prava je bilo stalnica in glavni del slavljenčeve poklicne poti. Dr. Petrič o mednarodnem pravu predava na uglednih tujih in slovenskih univerzah, kot dolgoletni član KMP (in njen nekdanji predsednik) daje pomemben prispevek h kodifikaciji in nadaljnjemu razvoju mednarodnega prava. Vplivno vlogo ima tudi kot član neodvisnega odbora za presojo kandidatur sodnikov za Mednarodno kazensko sodišče (MKS). Kot veleposlanik in državni sekretar na MZZ pa je venomer poudarjal, da je mednarodnopravna argumentacija ena najprepričljivejših v zunanji politiki.

Ana Polak Petrič se v poglavju o mednarodnem pravu v zvezi z deviznimi varčevalci Ljubljanske banke na Hrvaškem posveti vprašanju, v kolikšni meri slovenska zunanja politika temelji na uporabi mednarodnega prava. Na tem primeru pokaže, da se je Slovenija – iz ne povsem jasnih razlogov – izogibala uporabi mednarodnega prava kot instrumenta za doseg reševanja tega spora pred mednarodnimi pravosodnimi telesi. Avtorica sklene, da bi morala imeti v slovenski zunanji politiki mednarodnopravna argumentacija v prihodnje večjo vlogo. Urška Kramberger Mendek se v prispevku osredotoči na pomen posvetovalnega odbora za volitve sodnikov v MKS. V njem poudari, da je za dobro delo MKS pomembno, da so izvoljeni kakovostni kandidati z dobrim znanjem in izkušnjami iz mednarodnega kazenskega prava, še zlasti kazenskega pravosodja. Pri tem ima pomembno vlogo ravno posvetovalni odbor, ki med kandidati opozori na strokovno najbolj usposobljene posameznike. Žal njegova priporočila niso obvezna, zato so kandidati še vedno lahko izvoljeni na podlagi spretnega lobiranja držav. Borut Mahnič se posveti institutu mednarodnih pogajanj. Čeprav so bila v preteklosti pogajanja predvsem glavno sredstvo za mirno reševanje meddržavnih sporov, Mahnič poudari, da so se sčasoma razvila v kompleksen proces, ki ima lahko več namenov. Avtor pogajanja razdeli na pripravljalno, vsebinsko in popogajalsko fazo. V vseh fazah imajo poleg formalnih sestavin in postopkov veliko vlogo tudi človeški dejavniki, kot so dobrovernost, taktnost, poznavanje kulture, strpnost in širina duha. V prispevku o mednarodnem položaju Slovenije Andrej

Grasselli analizira temeljne elemente slovenske državnosti z mednarodnopravnega vidika. Najprej obravnava položaj slovenskega ozemlja v različnih zgodovinskih državo-političnih tvorbah. Nato podrobneje predstavi elemente slovenske državnosti, ki izvirajo iz temeljnih ustavnih dokumentov, sprejetih ob samostojnosti leta 1991, ter najpomembnejše mednarodne pogodbe, ki opredeljujejo mednarodni položaj Slovenije. Vasilka Sancin se posveti konceptu odgovornosti zaščititi (R2P) in njegovemu uveljavljanju na globalni, regionalni in državni ravni. Avtorica poudari, da gre pri tem za prelomnico razumevanja suverenosti držav, še posebno glede odgovornosti za blaginjo njihovega prebivalstva. Pri uveljavljanju R2P je treba večjo pozornost nameniti izgradnji nacionalnih mehanizmov za preprečevanje grozodejstev. Imenovanje kontaktnih točk za R2P lahko vodi v tesnejše regionalno in globalno sodelovanje za okrepitev tega koncepta. Slovenija ima lahko kot dolgoletna podpornica R2P pri tem pomembno diplomatsko vlogo.

Dr. Petrič se dejavno posveča varstvu narodnih manjšin in zagovarja spoštovanje raznolikosti etničnih skupin. Leta 1977 je objavil obsežno knjigo z naslovom *Mednarodnopravno varstvo narodnih manjšin*, ki je bila že ob izidu v tujih in domačih strokovnih krogih označena za temeljno delo in še danes velja za pomemben referenčni vir. Zadnji vsebinski sklop v pričujoči knjigi se tako navezuje na manjšinsko problematiko. Silvo Devetak za glavni problem evropskih družb označi dilemo med hipotezo o spopadu civilizacij in potrebo po spoštovanju različnosti in dialoga. Avtor opozarja, da smo bili po koncu hladne vojne v Evropi priča naraščanju ksenofobije, diskriminacije, »kulture« nasilja in nacionalizma. To je v nasprotju z udejanjanjem temeljnega načela Evropske unije »združeni v različnosti«. Da bi preusmerili in izničili negativne trende, je treba sprejeti povezane in usklajene programe ukrepanja za vse evropske družbene in politične dejavnike. Mitja Žagar obravnava dogajanja na področju mednarodnopravnega varstva manjšin štirideset let po objavi knjige dr. Petriča. Ob tem poudari, da so še vedno aktualna njegova razmišljanja o sredstvih, ki jih države uporabljajo za urejanje manjšinskega vprašanja, ter o opredeljevanju in klasifikaciji manjšinskih pravic po vsebini in funkcijah. Vprašanja, ki jih poraja sedanji čas, pa so povezana predvsem s pluralno naravo sodobnih družb. Sodobni koncepti, strategije in politike tako poudarjajo pomen vključevanja, multikulturalizma in interkulturalizma ter upravljanja različnosti. V zadnjem času te napredne modele žal ovirajo negativni pojavi, ki so povezani z rastjo mednarodnega terorizma, zato jih je treba tudi v prihodnje podpirati in dodatno razvijati. Miran Komac v prispevku opravi pregled problematike narodnih manjšin in medetničnih odnosov v delih dr. Petriča in se osredotoči zlasti na njegov prispevek k modelu manjšinskega varstva, ki se je uveljavil v Sloveniji. S kronološkim nizanjem odlomkov iz njegovih del prikaže, da so bile njegove zamisli zelo vplivne in da je bil s svojimi, mnogokrat tudi kritičnimi predlogi nekaj korakov pred družbeno stvarnostjo. Avtor opozori na rdečo nit delovanja dr. Petriča, ki govori o dolžni skrbi posameznika do ohranjanja etnične oziroma narodne raznolikosti okolja, v katerem živi.

Ta slavnostna knjiga je plod skupinskega truda zavzetih posameznikov v čast jubileju dr. Petriča in ob tej priložnosti bi se kot urednika želela vsem sodelujočim toplo zahvaliti. Na prvem mestu gre najina zahvala avtorjem, ki so v dokaj kratkem času pripravili zelo kakovostne prispevke. Iskreno sva hvaležna tudi Ani Polak Petrič za sodelovanje pri pripravi koncepta knjige in za strokovni pregled vseh prispevkov. Prav tako se najlepše zahvaljujema Urški Učakar in Danijeli Horvat za njuno zavzetost in pomoč pri tehničnem urejanju in strokovnem pregledu. Posebna zahvala gre Nevenki Gajšek in Tei Mejak za lektoriranje vseh besedil, Lili Potpara, Tei Mejak, Boštjanu Zupančiču in Philipu Burtu za prevod nekaterih prispevkov, Dušanu Zidarju za pripravo naslovnice ter Hermini Krajnc za delo pri objavi knjige.

Na koncu nama preostane le še, da našemu slavljencu prof. dr. Ernestu Petriču, skupaj z avtorji prispevkov in vsemi sodelujočimi pri tej knjigi, preneseva iskrene čestitke za častitljivi jubilej ter mu zaželiva, da še naprej ostane neizčrpen vir ustvarjalnih zamisli in navdiha na slovenskem obzorju pojmovanja mednarodnega prava in mednarodnih odnosov.

Milan Jazbec*

**ERNEST PETRIČ: PROFESOR, PRAVNIK,
DIPLOMAT IN POLITIK**

Uvod

V slovenskem družbenem, političnem in javnem življenju ter v znanosti in diplomaciji zavzema Ernest Petrič, redni profesor in doktor mednarodnopravnih znanosti, posebno mesto, zato so utemeljeni podrobnejši pregled, natančnejša obravnava in analitično-primerjalna umestitev v širši kontekst. Njegova pojavnost, kot bomo prikazali in dokazovali v nadaljevanju, široko in odmevno presega slovenske okvire ter ga obenem čvrsto uvršča tudi v mednarodni kontekst in ga v njem opredeljuje. Gotovo bo prav in nikakor ne bo odveč, da že kar na začetku zapišemo, da je za celovito razumevanje in poznavanje prof. dr. Ernesta Petriča slovenski prostor preozek in premajhen, torej da ga ne bi mogli razumeti, če bi ga gledali samo skozi slovensko prizmo. To je dobro, pomembno in spodbudno za vse njegove naslednike (čeprav to postavlja visoke in težko premagljive standarde). Z vsem tem jubilent po eni strani uveljavlja in potrjuje svoj široki in izpiljeni osebni profil ter prek tega po drugi strani dragoceno prispeva k odmevnosti države in družbe, iz katere prihaja in izhaja.

Njegova biografija se bere spoštljivo: rojen je bil leta 1936 v Trziču, diplomiral je leta 1960 in doktoriral šest let zatem na Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani. Leta 1961 se je zaposlil na Inštitutu za narodnostna vprašanja in se leta 1965 preselil na Fakulteto za sociologijo, politične vede in novinarstvo (FSPN, današnja Fakulteta za družbene vede – FDV), kjer je s presledki ostal vse do leta 1989. Že leta 1966 je postal docent in leta 1982 redni profesor za mednarodne odnose in mednarodno pravo. V študentskih letih je bil konec petdesetih let med drugim podpredsednik zveze študentov ljubljanske Univerze in takrat je prvič imel resen spor z oblastjo. Desetletje pozneje se ponovno znajde v politiki: leta 1967 je izvoljen za poslanca in nato v obdobju 1967–1972 (najmlajši dotedanji) član slovenskega izvršnega sveta, pristojen za področje znanosti in tehnologije. Danes bi rekli, da je bil minister

---

* *Univerzitetni diplomirani novinar in univerzitetni diplomirani obramboslovec, doktor filozofije, redni profesor diplomacije, veleposlanik Republike Slovenije v Republiki Makedoniji.*

v republiški vladi in še natančneje ter zaradi poznejših (pa tudi današnjih) dogodkov in razumevanja duha časa: bil je minister v Kavčičevi vladi. Zaradi znanih razlogov je Kavčičeva vlada padla, Petrič pa je bil dodatno obeležen zaradi t. i. afere 25 poslancev. Sledilo je njegovo drugo in vsekakor odmevno, zahtevno in občutljivo ter deloma tudi stigmatizirajoče politično izobčenje. Lahko bi najmanj suhoparno ugotovili, da ga je ta izkušnja zaznamovala za celotno nadaljnjo kariero glede prekaljenosti, odločnosti, širine in predvsem občutka za politično realnost ter za tisto, kar je v določenem trenutku potrebno za politično pretehtanost in pravilnost. Nadaljnje poldrugo desetletje je namenil znanstveno-raziskovalnemu in pedagoškemu delu tako doma, zlasti na FSPN (dekan, prodekan, direktor raziskovalnega inštituta, vodja različnih komisij in odborov) kot tudi v tujini, bodisi kot Unescov izvedenec (Kolumbija, 1972 in Irak, 1975) ali gostujoči profesor (Adis Abeba, 1983–1986). Poleg tega se je izpopolnjeval še na Dunaju, v Heidelbergu (Inštitut Max Planck), Würzburgu, Haagu in Solunu.

V letu, ko pade berlinski zid, se prične njegova skoraj dvajsetletna diplomatska kariera, ko je postal jugoslovanski veleposlanik v Indiji (nerezidenčno akreditiran tudi v Nepal), kjer je ostal do slovenske osamosvojitve, ko se je leta 1991 vrnil domov. Jeseni istega leta, še preden je Slovenija pridobila mednarodno priznanje, je najprej postal slovenski predstavnik in spomladi 1992, ko Združene države Amerike (ZDA) priznajo Slovenijo, tudi veleposlanik v Washingtonu (in nerezidenčno akreditiran v Mehiki), od koder se je vrnil domov leta 1997 in postal državni sekretar na zunanjem ministrstvu. V tem času izstopa zlasti slovensko nestalno članstvo v Varnostnem svetu Organizacije združenih narodov (OZN) (1998–1999) in Petričevo vodenje tega procesa v zunanjem ministrstvu. Sledi dveletno delovanje na sedežu OZN v New Yorku (2000–2002) kot stalni predstavnik pri svetovni organizaciji (ter hkrati nerezidenčno akreditiran v Braziliji). Leta 2002 je postal slovenski veleposlanik v Avstriji in bil hkrati do leta 2004 akreditiran še pri Organizaciji za varnost in sodelovanje v Evropi (OVSE), v letih 2006–2007 pa je predsedoval Svetu guvernerjev Mednarodne agencije za jedrsko energijo (IAEA) ter po izteku mandata kandidiral za generalnega direktorja te agencije. Aprila leta 2008 je bil izvoljen za člana Ustavnega sodišča republike Slovenije, ki mu je tudi predsedoval (2010–2013), in kjer se mu bo mandat iztekel v letu 2017.

V minulem desetletju je še član Komisije za mednarodno pravo Organizacije združenih narodov (ILC) s sedežem v Ženevi, en mandat pa ji je tudi predsedoval, prav tako pa je član Posvetovalnega odbora za nominacijo sodnikov Mednarodnega kazenskega sodišča. Že več let je tudi podpredsednik svetovalnega odbora Mednarodnega inštituta za bližnjevzhodne in balkanske študije IFIMES iz Ljubljane. Kot predavatelj deluje na Fakulteti za državne in evropske študije ter na Evropski pravni fakulteti. Praktično ves čas pa se s svojimi članki oglašča v družboslovni reviji Teorija in praksa kakor tudi v številnih drugih domačih in

tujih revijah ter objavlja prispevke, ki širijo obzorje in segajo v teme, ki so aktualne in potrebne premisleka.

Najkrajše možno rečeno je Ernest Petrič profesor, pravnik, diplomat in politik, vendar je treba takoj dodatno pojasnjevalno zapisati, da je gotovo še kaj več – ampak ostanimo pri teh štirih izstopajočih splošnih oznakah. S tem nikakor ni nujno rečeno, da vidiki njegove osebnosti potekajo v navedenem vrstnem redu ali da se je njegova osebnost morda oblikovala na ta način; nasprotno, zapisati je treba, da je Petrič več – je vsestranski človek kot nazorna poosebitev tistega, kar so stari Grki nepreseženo poimenovali *zoon politikon*, in ki je rasel in se oblikoval hkratno večkratno, in da so ti različni vidiki, ali bolje izraženo različne razsežnosti njegovega individuuma, nastajali sočasno, prepletajoče in dopolnjujoče se ter da z njegovo zrelostjo ta procesno naravnana in izoblikovana rezultanta vse bolj prihaja do izraza. Seveda je za vsem tem izjemno veliko neprestanega dela, včasih bolj in včasih manj, včasih pa tudi povsem neopaženega; predvsem branja, razmišljanja in pisanja ter javnega nastopanja. Ernest Petrič je tistega kova človek, ki mu delo nikoli ni odveč, ki ne zna reči ne in ki naredi vse, česar se loti, ter tudi večino, če ne že vse, za kar se ga prosi. Morda bi celo lahko uvodoma zapisali, da je človek iz-zivov, neprestanega spoprijemanja z njimi, še več, bližnjim poznavalcem njegovega dela in osebnosti bi se morda lahko tudi zazdelo, kot da venomer išče nove izzive. To je, verjetno ne samo dandanašnji, ne tako pogosta značilnost, ki se pri njemu izpričano kaže kot vrlina.

Naša predstavitev in razglabljanje o Petriču je metodološko ravno zaradi navedene večplastnosti in dinamične hkratnosti njegovega interdisciplinarnega delovanja strukturno nelinearna, se pravi prepletена, povzemajoča in dopolnjujoča obravnava, ki je obenem tudi generalizacija in kompleksen, razgiban pogled na dejavnega človeka v zahtevnem družbenem procesu. Zato o njem govorimo tako, da ga prikazujemo s komentiranjem njegovega delovanja na posameznih področjih in z analiziranjem tega delovanja luščimo spoznanja in sestavljamo podobo o njem.¹

---

1 Avtor tega prispevka pozna portretiranca od sredine sedemdesetih let, ko je bil študent na FSPN. Osebnost sta v stiku od portretirančevega vstopa v jugoslovansko diplomacijo, v kateri je avtor delal že nekaj časa pred tem. Osebnost sodelujeta od nastanka slovenske države, še posebej intenzivno pa v minulem poldrugem desetletju zlasti na pedagoškem področju. Iz navedenega izvira tudi avtorjevo precej natančno poznavanje Petričevega dela, stališč in dejanj (zato lahko v tem prispevku govorimo tudi o uporabi družboslovne metode opazovanja z lastno udeležbo, poleg deskripcije, analize, primerjave, komentarja in sinteze).

1. RAZSEŽNOSTI, VIDIKI IN POUČENJA

1.1 Izhodiščna generalizacija

Petrič je oseba, ki se suvereno sprehaja med različnimi delovnimi področji (glavna so navedena v naslovu prispevka). K tej ugotovitvi je v pojasnilo treba dodati dva poučena. Prvič, to suvereno sprehajanje pomeni, da on obvlada različna področja, to njegovo obvladovanje pa je rezultat večdesetletnega dela, študija, premišljevanja in pisanja. Z leti, ko prehaja ustvarjalna rutina na visoko, v njegovem primeru odlično ravno, je to sprehajanje samoumevno, sprotno in bogati njegovo pisanje oziroma nastope. Drugič, pri tem je treba posebej poudariti tudi njegovo sprehajanje s področja na področje. V najmanj dveh primerih to sprehajanje ni bilo prostovoljno, ampak zaukazano, določeno, pri čemer skoraj ni imel izbire. Govorimo o njegovih dveh izkušnjah, ko je bil odstranjen iz političnega delovanja: prvič konec petdesetih let, ko je bil podpredsednik študentske organizacije na Univerzi v Ljubljani, in drugič, ko je bil minister v Kavčičevi vladi dobro desetletje pozneje in je bil tudi kot poslanec v središču t. i. afere 25 poslancev kot kandidat za člana zveznega predsedstva. Ne vemo, v koliko je vse navedeno spodbudilo njegovo udejstvovanje na različnih področjih, mogoče pa je sklepati, da je s tem, ko ni ostal premočrtno v politiki, pridobila njegova usposobljenost tako akademsko, interdisciplinarno kot tudi delovno. Bil je prisiljen poglobiti se v več različnih področij, drugače kot če bi bil dejaven samo na enem ali morda dveh (zraven politike je težko biti poglobljeno aktiven še kje drugje), hkrati pa je vzpostavil (ali pa okreпил) poseben delovni ritem, s katerim je na različnih področjih z vztrajnim in zavzetim delom obvladal posamezna področja, obogatil in izpilil njihova poznavanja ter s tem ustvarjal fond znanja, ki je bil in postal raznolik, dopolnjujoč in na vedno višji strokovni ravni.

Človek si ustvari tak delovni ritem in tako prepleteno znanje ali pa si ga tudi ne. Dostikrat je tak pristop – da si ga oblikuje – najmanj posredna posledica onemogočanja ali prepovedi udejstvovanja na enem (običajno političnem) področju, ko se je posameznik prisiljen ukvarjati z drugim področjem iz povsem eksistenčnih in eksistencialnih razlogov, in to stori morda temeljiteje in bolj zavzeto kot bi sicer, obenem pa deloma gotovo tudi zato, da si preprosto da duška, da sprosti nakopičeno energijo zaradi negativne izkušnje, ki bi se sicer zlahka spremenila v frustracijo, na ta način pa se ne. Taki obrati in prijemi še zdaleč niso samoumevni, lahko pa so zelo plodoviti. To vemo vsi, ki smo kdaj kaj podobnega izkusili na lastni koži. V primeru Ernesta Petriča in njegovih dveh omenjenih izkušenj sta ta obogatitev in suverenost očitni. Sklepamo lahko še, da z leti tak splet izkušenj in pristopov pripelje tudi do tega, da človek postane večji realist, bolj kritičen in da to potem tudi javno pove in zastopa s poglobljenim občutkom in zavedanjem o potrebnosti morda če že ne družbenega konsenza, pa gotovo vsaj ravnovesja.

1.2 Profesor in pravnik

Verjetno se ne bomo nič kaj zmotili, če zapišemo, da je Ernest Petrič po svoji osnovni opredelitvi pedagog, ki je utemeljen v pravu in mu tudi zapisan, s ključnim poudarkom na njegovi mednarodni razsežnosti, kar ga dela svetovljana. Dvomimo sicer, da je Weber² imel v mislih konkretno tudi pravnike, ko je pisal svoj esej o politiki kot poklicu (čeprav je njegova spoznanja mogoče vsaj primerjalno prenesti na fenomenologijo poklica kot takega), a vendar je pravo nedvomno Petričev poklic in poklicanost, o tem ni nikakršnega dvoma. Gotovo v tem dejstvu leži velik del razlogov za njegovo samozavest, suverenost in prepričljivost. Z enako gotovostjo bi lahko rekli, da mu je ta opredelitev obenem izhodišče in podlaga, na kateri je zgradil svojo večplastno identiteto. Ta je široka, dinamična, odprta in v stalnem izgrajevanju.

Kot pedagog je Petrič redni profesor mednarodnih odnosov in mednarodnega prava. To pomeni, da je mogoče njegovo dejavnost ter njen domet izmeriti z analizo njegovega znanstvenega, raziskovalnega in pedagoškega udejstvovanja. Oglejmo si zato njegove objave, jih analizirajmo, primerjamo med sabo glede na področja, teme, število in strukturno prepletenost ter poskušajmo s tem prikazati njegov domet in uspešnost.

Pregled njegovih objav v bibliografiji, ki jo navaja sistem COBISS, kaže, da jih je v začetku julija 2016 skupno 379. Pri tem je treba dodati, da bi ta seznam, vsaj po vedenju avtorja tega prispevka, če bi bil aktualiziran (zaradi zasedenosti vnašalcev vedno obstaja določen zamik med opravljenimi aktivnostmi in objavami ter njihovo evidenco), že zlahka presegel številko 400.

Profesor Petrič je avtor treh izstopajočih, inovativnih in velikih znanstvenih monografij, ki so nastale v različnih obdobjih njegovega življenja (in jih tudi zaznamovale), vse tri pa so bile odmevne in ostajajo take še danes (in se z njegovim delovanjem tudi dopolnjujejo in nadgrajujejo). Pomenijo nadgrajujočo razsežnost in visok domet predvsem teoretične pravne obdelave – tedaj in danes – aktualnih tem v mednarodnih odnosih. V mislih imamo naslednja prelomna dela: Mednarodnopravno varstvo narodnih manjšin (1977a), Pravica do samoodločbe (1984) in Zunanja politika: osnove teorije in praksa (2010).

To je trojica mejnikov v njegovem ustvarjanju (in slovenski družboslovni misli), ki je rezultat poglobljenega znanstvenega, raziskovalnega in pedagoškega dela, za zadnjega, tistega o zunanji politiki, pa lahko mirno zavrđimo, da gre za njegovo življenjsko delo. To delo tudi spada med pet velikih izvirnih znanstvenih monografij s področja

---

2 M. Weber, nav. delo.

mednarodnih odnosov, prava, zunanje politike in diplomacije, ki smo jih Slovenci dobili v minulem desetletju, in to v zaporedju petih let, potem ko je leta 2000 izšlo zadnje veliko tovrstno delo nestorja mednarodnih odnosov Vlada Benka z naslovom *Sociologija mednarodnih odnosov*. Gre za naslednja dela: *Diplomatsko in konzularno pravo* (2006),³ *Temelji mednarodnega prava* (2007),⁴ *Filozofija družbenih ved v znanosti o mednarodnih odnosih* (2008),⁵ *Osnove diplomacije* (2009),⁶ in še navedeno Petričevo delo iz leta 2010.⁷

Hkrati, v tesni vsebinski povezavi s pravkar navedenimi Petričevimi temeljnimi objavami, pa je treba zapisati še naslednje: leta 1981 v Trstu izide njegovo delo *Mednarodnopravni položaj slovenske manjšine v Italiji* (tudi v italijanskem prevodu pod naslovom *La posizione giuridica internazionale della minoranza slovena in Italia*, 1981), ki velja za vsebinsko nadgradnjo ter konkretizacijo (in hkrati akademsko pogumno in odmevno) prve od treh tu navedenih monografij. Njegovo omenjeno delo o zunanji politiki je izšlo leta 2013 tudi v angleškem prevodu pri prestižni nizozemski založbi Martinus Nijhoff Publishers z naslovom *Foreign Policy: From Conception to Diplomatic Practice*,⁸ leto prej pa v albanščini v Prištini z naslovom *Politika e jasme: bazat e teorisë dhe praktika* na Kolegji Universitar Victory. Govorimo torej lahko o sedmih izdajah njegovih temeljnih znanstvenih del, od tega o treh prevodih. To je obsežni, pomembni in tehtni opus znanstvenika.

V nadaljevanju bomo osrednje tri na kratko predstavili, da si bomo lažje ustvarili vtis o njihovi pomembnosti, aktualnosti in komplementarnosti. Pri tem je treba takoj poudariti, da so njegova dela napisana temeljito, jasno in natančno, obenem pa s potrebno in v tovrstni literaturi z ne tako pogosto mero generalizacije, ki jasnosti in natančnosti s tem doda pomensko težo. Izstopajoče je tudi navajanje oziroma uporaba številnih virov literature, kar kaže na široko poznavanje področij

---

3 B. Bohte in V. Sancin, nav. delo.

4 D. Türk, nav. delo.

5 M. Brglez, nav. delo.

6 M. Jazbec, nav. delo.

7 Izid navedenih del ni medsebojno povezan in je v tem smislu povsem naključen, kaže pa na ustvarjalnost na tem področju in očiten občutek pri avtorjih po potrebnosti takih del, skupni rezultat pa je redek, in to ne samo pri primerljivih narodih. Po našem mnenju je pomembno dejstvo tudi generacijska raznolikost avtorjev, kar zagotavlja inovativnost njihovih pristopov in večjo verjetnost nadaljnjih objav. Nenazadnje lahko v isti sklop uvrstimo tudi izvirno uredniško monografijo *Sociologija diplomacije* (2012) avtorja tega prispevka, ki je v razširjeni in dopolnjeni izdaji izšla še v angleškem in ruskem prevodu.

8 Zelo nazorno recenzijo je napisala J. Dujić Frlan, nav. delo.

in na dopolnjujoče se razumevanje materije s primerjavo, soočanjem in selekcijo virov. Razumljivo je, da so navedena dela zato tudi obsežna (skoraj tristo, štiristo oziroma petsto strani drobnega tiska).

1.2.1 Mednarodnopravno varstvo narodnih manjšin (1977a)

To je izvirno in prvo veliko monografsko delo v slovenski družboslovni misli, ki se ukvarja z narodnimi manjšinami in njihovim mednarodnopravnim varstvom. V samem osrčju tega sklopa je vprašanje svobode, in sicer skupin, ki ne pripadajo večinski populaciji in ki so zaradi tega v izhodiščno neugodnem položaju, da ne rečemo ogroženem. Kako jih zaščititi, kako ohraniti njihovo posebnost in kako vse to urediti v mednarodnopravnem okviru, so le nekatera od osnovnih vprašanj, ki jih avtor na široko razgrinja, o njih razglablja ter zelo natančno in v maniri pravnega strokovnjaka niza v logičnem vsebinskem zaporedju in s tem ustvari pregleden, vsebinski in še danes v marsikaterem poudarku in misli širše uporaben in referenčen vir.

Zapišemo lahko, da je bistvo Petričeve obravnave varstva manjšin v mednarodnopravnem okviru to, kako so države po splošnih in posebnih določilih mednarodnega prava dolžne ravnati v odnosu do narodnih manjšin, vključno z vprašanjem, ki še v današnji mednarodni skupnosti ni vedno jasno sprejemljivo, kaj namreč je narodna manjšina oziroma kako jo definirati. Vprašanje narodnih manjšin in njihovega mednarodnopravnega varstva oziroma dolžnost držav, ravnati v skladu s pravom in pravičnostjo, je zato še posebej občutljivo, ker praviloma nastaja po posebni poti, saj so države tiste, ki ga ustvarjajo. Obenem je še vedno aktualno vprašanje, v koliki meri so države pripravljene sprejemati tovrstno zakonodajo in jo upoštevati. Stopnja njihove pripravljenosti je še danes, kljub jasnim pravnim normam, različna in prevečkrat odvisna od dogovarjanja dveh vlad, torej od kakovosti dvostranskih političnih odnosov in manj od upoštevanja pravne zavezanosti.

Delo je razdeljeno na sedem delov: Mednarodnopravno varstvo manjšin do leta 1945, OZN in manjšine, Narodna manjšina in manjšinske pravice, Norme in načela mednarodnega prava o pravicah manjšin in njihovih pripadnikov, Mednarodnopravno urejanje položaja narodnih manjšin v posameznih državah, Sredstva, ki jih države uporabljajo za urejanje manjšinskega vprašanja, Mednarodnopravno varstvo manjšin *de lege ferenda*. Na koncu je objavljenih petnajst temeljnih pravnih dokumentov o naslovni temi, navedena sta izbrana bibliografija ter pregled ratifikacij in pristopov h konvencijam OZN.

1.2.2 Pravica do samoodločbe: mednarodni vidiki (1984)

Tudi to je izvirno in prvo veliko monografsko delo v slovenski družboslovni misli, ki proučuje pravico narodov do samoodločbe v mednarodnem pravnem, političnem

in državotvornem okviru. Z malce drugačnim pogledom lahko tudi za to delo zapišemo, da v osrčju obravnava svobodo, in sicer svobodo kolonialno podjarmljenih narodov. Kolonializem in dekolonizacija sta v desetletjih od objave Petričeve monografije doživela veliko evolucijo, prinesla marsikatero razvojno spremembo, a še vedno ostala v temelju nekaterih ključnih mednarodnih vprašanj sodobnega časa in njihovega razumevanja. Delo je nastalo ob izteku obdobja dekolonizacije, kar pa ne pomeni, da je vprašanje samoodločbe izgubilo na aktualnosti, saj je nenazadnje povezano s sleherno in ne samo kolonialno nadvlado oziroma dominacijo.

Osvobajanje izpod nadvlade in politična emancipacija teh skupnosti v samostojne države je zahteven, težak in dinamičen, verjetno tudi tvegani proces. Avtor se v svoji monografiji sprašuje o številnih vidikih tega vprašanja, tako teoretičnih kot praktičnih, pa tudi o pogojih in okoliščinah, v katerih je mogoča njegova uresničitev, ter o upravičenosti oziroma tem, kdaj je zahteva po uresnitvi te pravice legitimna (torej ali je vsaka zahteva taka oziroma možno je sklepati, da tudi ni, dokler ne dozori okoliščine, dokler niso izčrpana vsa pravna in politična sredstva ipd.). Štiri desetletja po nastanku tega dela ostajajo številna izmed teh vprašanj glede uresnitve pravice narodov do samoodločbe aktualna, kakor kažejo primeri v sedanjih mednarodnih odnosih.

Delo je mogoče razdeliti v dva osrednja vsebinska sklopa: prvi, obsežnejši v triindesetih tematskih poglavjih, predstavlja in tematizira naslovno temo, drugi pa predstavi šest študij posebnih primerov (avtor štirih je Bojko Bučar, tedaj Petričev asistent in doktorski kandidat ter med drugim nosilec raziskovalnega projekta »Mesto in vloga socialistične republike Slovenije v mednarodnih odnosih«, sedaj redni profesor na FDV); od teh sta dva, Namibija in Eritreja, danes samostojni državi in sta uspeli uresničiti pravico do samoodločbe, otok Ciper je še vedno razdeljen, Republika Ciper pa je od leta 2004 članica Evropske unije (EU). V prilogi je objavljenih trinajst dokumentov in naveden obsežen seznam literature.

Končno je treba opozoriti, da si je avtor za moto k temu delu izbral sedmo kitico iz Prešernove Zdravljice, ta visoki in v praksi težko dosegljivi vizionarski in etični poziv k svobodi, prostosti, miru in dobrososedskim odnosom, tisto, ki je sedem let pozneje postala himna slovenske države, ko je slovenski narod uresničil pravico do samoodločbe in državne emancipacije.

1.2.3 Zunanja politika: osnove teorije in praksa (2010)

Monografija, ki je tretje veliko izvorno Petričevo delo, je izšla približno četrto stoletja po prejšnji. Tako velik časovni razmik je posledica najmanj dveh dejstev. Prvič, avtor je bistveni in skoraj celotni del tega obdobja deloval v mednarodnih odnosih oziroma je praktical tako diplomacijo kot tudi zunanjo politiko, kar pomeni, da ni pisal

večjih besedil, ampak predvsem diplomatske depeše in različne krajše prispevke, in drugič, kot rečeno, gre za življenjsko delo na področju zunanje politike (ta pa ne nastanejo hitro in zlahka, ampak zorijo, zanje je potreben čas, ki prinese premislek, kritično distanco in žlahtnejši pogled).

Avtor je v tem velikem delu povezal nekatere ključne pojme z obravnavanega področja, in sicer mednarodne odnose, zunanjo politiko in diplomacijo, jih še posebej predstavil ne samo v povezavi z državo, ampak še posebej glede na fenomen malih in novih držav (posredno daje veliko tovrstnih nasvetov za njihovo delovanje), kjer se zlasti navezuje na politiko in prakso Slovenije kot ene od takih držav.⁹ Monografijo še posebej odlikuje velik nabor literature (več kot 700 enot) in številne definicije ključnih pojmov, ki jih avtor večje sooča, primerja in komentira ter lušči iz njih tisto, kar se mu zdi pomembno, izstopajoče in navsezadnje tudi pravilno. Zlasti pomembno je avtorjevo izrekanje kritičnih misli o zunanjepolitičnem odločanju in delovanju, pri tem pa se odziva na tovrstno slovensko prakso in jo komentira ter kritično podaja svoja jasna, realna in odločna stališča. Monografija je sistematična, celovita in argumentirana, prehajanje med teorijo in prakso pa tekoče, učinkovito in logično.

Delo je razdeljeno na pet delov: Teoretske osnove zunanje politike, Mednarodno okolje in zunanja politika, Odločanje o zunanji politiki, Sredstva zunanje politike, Posebnosti zunanje politike majhnih in novih držav. Na koncu je objavljen še obsežen seznam v besedilu ali opombah omenjenih del, ki je hkrati temeljna literatura za obravnavano področje.

1.2.4 Dodatna publicistična, pedagoška in raziskovalna dejavnost

V Petričevi publicistični dejavnosti izstopa strokovna monografija *Od cesarja do voditelja* (1988), ki je raziskovalno-potopisni rezultat njegovega dveletnega delovanja v Etiopiji, kjer je v letih 1983–1986 predaval na Pravni fakulteti Univerze v Adis Abebi.

Knjiga je spretna kombinacija strokovne monografije in klasičnega potopisa v žlahtni maniri. Je izstopajoče delo te vrste, v kateri prideta do izraza bogato avtorjevo poznavanje področja in njegova sposobnost živeti se v tisto, kar proučuje in obdeluje, ter pronicljivo opazovati in spretno zapisovati. Avtor je knjigo pisal, ko je predaval, potoval, se pogovarjal, kritično razmišljal in morda tudi krotil svoja čustva, da se ne bi preveč vživel v kraje in ljudi ter značaje in poti, s katerimi se je srečeval in koder je hodil. Knjiga je tudi svojevrstna kronika razvoja te velike, stare in mogočne države, ki

9 To je tema, pri katerih se izvirno in precej unikatno stikajo akademski interesi portretiranja in avtorja tega prispevka. Prim. M. Jazbec, nav. delo (2001).

ji ni bilo v njeni bogati zgodovini skoraj nič prizanesenega; avtor o tem piše zavzeto in prizadeto in čeprav je opazovalec, je več kot zgolj to.

Obenem pa je to delo še odlična ponazoritev Petričeve narave oziroma tistega, kar je njegov, ne samo akademski, ampak tudi siceršnji intelektualni *credo*: on ne more, da ne bi pisal. Pisal o vsem, s čimer se ukvarja, pisal krajša ali daljša besedila, eseje in razprave, članke in študije in, seveda, knjige. To ni tako samoumevna lastnost, kot bi bilo mogoče predvidevati na prvi pogled. K temu dodajmo, da četudi se najdejo tudi taki, ki tako delujejo (pišejo in reflektirajo svoje delo), je Petrič redek glede tega, da je njegovo pisanje, kljub privlačnemu stilu, poglobljeno, argumentirano in prežeto tako s teoretičnim premislekom kot tudi z empiričnimi podkrepitvami.

Kljub pravkar poudarjenemu je treba dodati, da je Petrič prav tako dober govornik, kot je tudi pisec. Njegovi nastopi in predavanja odražajo spretnost velikega mojstra, ki se je morda s precejšnjim delom te sposobnosti že rodil, a vsekakor jo je, če je že bilo tako, izrecno s svojim strastnim delom, pogumnim eksperimentiranjem in tako z raznolikimi vajami kot tudi s pedagoško vztrajnim ponavljanjem razvil do mojstrske uprizoritve. Njegovi ustni nastopi, ne glede na konkretno obliko (predavanje, intervju, debata, polemika, predstavitev mnenj), so izdelani v skladu z, recimo temu tako, antičnimi navodili: uvod, metodologija (neposredno, še raje pa le posredno predstavljena), oris predmeta, razlaga (ki glavno temo temeljito predstavi, diskutira ter jo poveže z marsikatero dodatno temo in s tem postavi v širši ubeseditveni okvir), utemeljitev, polemika, širok zaključek in končni poudarek oziroma spoznanje, najraje v stavku ali dveh. Njegova beseda je zlahka, jezik čist in melodija tekoča, poudarki pa sledijo naravni govorici misli in telesa. Navedeno so tako odlična izhodišča za vse tisto, kar Petrič je, in za njegovo delovanje na področjih, kjer je v samem vrhu, in ki smo jih poudarili v naslovu tega prispevka. Zato je tudi nadpovprečno uspešen, izstopajoč in tisti, ki velikokrat daje utrip in kaže smer (pa čeprav to ni nujno vedno tako razumljeno in sprejeto, morda kdaj celo omalovažujoče in kritizersko).

Petričevo raziskovalno in pedagoško delo je prav tako impresivno in obsežno. Bil je mentor trem doktorantom, 33 magistrskim kandidatom (od tega jih je bilo 19 na bolonjskem študiju) in kar 91 diplomantom (od tega 40 na bolonjskem študiju). Podpisan je tudi pri 29 končnih poročilih o rezultatih raziskav, od tega pri 24 kot prvi in vodilni avtor. Ti podatki po eni strani zaokrožujejo celovitost, obsežnost in zahtevnost njegovega znanstveno-raziskovalnega in pedagoškega opusa, po drugi strani pa nudijo temeljit vpogled v tematsko raznolikost in hkrati osredotočenost ter v veliko delovno produkcijo skozi daljše časovno obdobje (stalnost znanstvenega dela je med najbolj zahtevnimi vidiki, obenem pa je tista, ki dolgoročno prinese akumulacijo znanja, izkušenj in dosežkov, saj kratkoročnih in kampanjskih rezultatov pri tem ni, če pa že kdaj kaže, da so, so le navidezni).

Omenili smo že Petričevo pisanje in objavlanje člankov v reviji Teorija in praksa, pa tudi v številnih drugih domačih in tujih revijah kakor tudi v monografskih publikacijah in zbornikih. Skupaj jih je več kot sto, med njimi pa so nekateri izstopajoči, ki so opozarjali na aktualnost posameznih tem, ustvarjali rdečo nit njegovega razmišljanja in bili predhodniki obsežnejših besedil, pa tudi sicer neke vrste mejniki v družboslovni misli. Tako je njegov članek o zunanji politikih malih držav¹⁰ po eni strani zametek njegove monografije o zunanji politiki, po drugi strani pa najmanj refleksija in določena nadgradnja članka o posebnosti politike »malega« naroda v isti reviji iz leta 1969.¹¹ Članek o varstvu manjšin in pravici do odcepitve¹² je moč razumeti kot napoved njegove monografije o pravici do samoodločbe. V tem sklopu je tudi prispevek o humanem poslanstvu samoodločbe,¹³ medtem ko v članku o samoodločbi in narodnih manjšinah¹⁴ opozarja na stične točke in povezave med tema dvema velikima temama ne samo njegovega znanstvenega korpusa. Članek o slovenskem narodnostnem vprašanju danes¹⁵ pa je njegov prispevek v dolgo tradicijo samospraševanja slovenskega družboslovja in emancipatornega premišljevanja. Pri takem pregledovanju in razmišljanju o njegovih objavah se opazovalcu zlahka porodi misel, kako se je ukvarjal s tistimi vprašanji, ki so *de facto* tlakovala pot razmišljanju o slovenski osamosvojitvi in njeni uresničitvi.

Dodajmo še, da je Petrič urednik oziroma član uredniških odborov nekaterih zbirk, ki jih izdaja Center za evropsko prihodnost. Gre za publikacije, ki so praviloma dvojezične, posegajo pa v slovensko diplomatsko in zunanjepolitično zgodovino, tako glede prelomnih dogodkov kot tudi izstopajočih oseb (npr. *Personae* in *Fontes*).

Petrič kot pravnik se v splošnem in temeljnem pomenu ves čas kaže tudi skozi pre-tanjeno razumevanje in jasno poudarjanje pomena človekovih pravic. Zdi se, da je to ena temeljnih podstat Petričevega razmišljanja in pisanja. Z njo se kažeta njegov odnos do prava in pravičnosti ter posluš zanju in etičnost kot enega temeljnih vodil v delovanju človeka. Morda je to tista točka, pri kateri je treba poudariti, da je Petrič pravnik, ki pravne teme in vidike jasno in vsebinsko vpenja v mednarodnopravni okvir. Povezuje notranjo in zunanjo razsežnost pravne misli in prakse, če temu lahko tako rečemo, saj sta obe plati vse bolj povezani in postajata takorekoč eno in isto; za taki ju je naredil ali pa ju vsaj v glavnem pospešeno dela globalizacijski proces,

---

10 E. Petrič, nav. delo (1996).

11 E. Petrič, nav. delo (1969).

12 E. Petrič, nav. delo (1981).

13 E. Petrič, nav. delo (1985).

14 E. Petrič, nav. delo (1977b).

15 E. Petrič, nav. delo (1971).

ki povezuje v soodvisnost in prepletенost vse vidike naših življenj in delovanj, tako posameznikov kot celotnih družb, odpira in odpravlja meje, prenaša iz notranjih vidikov v mednarodne in obratno.

V minulih osmih letih prihaja Petričeva pravna razsežnost do izostrenega, jasnega in odmevnega izraza v funkciji sodnika (in tudi predsednika) Ustavnega sodišča Republike Slovenije. S svojim pristopom in odločitvami ter njihovim predstavljanjem in pojasnjevanjem je Petrič dostikrat jasno ter utemeljeno ubiral svoja pota, s tem razburkal strokovno in širšo javnost, a se vseeno le zdi, da je iz njih zelo spoznanje o širokem, odprtem in predvsem življenjskem pristopu do izrekanja mnenj (za kritično izjasnjevanje o tem, pa tudi o drugih vidikih njegovega delovanja, bi bilo, seveda, potrebnega veliko več prostora in podrobnih obravnavanj, kar pa ni namen niti tega prispevka niti te spominske publikacije). Posebej pa je treba poudariti njegovo stalno, jasno in izrecno zavzemanje za absolutno neodvisnost ustavnega sodišča in sodstva ter za pomen avtonomnosti sodne veje oblasti sploh (morda ob tem ni odveč komentar, da se še vedno privajamo na delovanje in razumevanje načela delitve oblasti in ravnotežje vseh treh vej, kar je dolg, nelahek, a edino mogoč proces in edino mogoče stanje). V skoraj istem obdobju je Petrič dejaven tudi v Komisiji za mednarodno pravo pod okriljem OZN. Gre za posebno, zelo zahtevno in prestižno telo OZN, kjer se Petrič počuti domačega in kjer ima široke možnosti prispevati iz svoje dolge in bogate kariere. Njegovo članstvo v ILC (vključno s ponovitvami in z enim predsedniškim mandatom) je zahteven in redek dosežek (organ je omejen na 34 strokovnjakov v svetovnem merilu), ki Petriču tudi omogoča aktivno prepoznavnost v svetovni pravniški eliti in prepoznavnost Slovenije v tem okviru. Kaže, da je slednje pri Petriču že avtomatizem: z vsem svojim delovanjem aktivno promovira Slovenijo in to vključuje v delovanje in privabljanja kolegov – vrhunskih svetovnih pravnih strokovnjakov v našo državo. Morda se ne bi mogli izogniti občutku, da slovenska država slednjega ni dovolj uporabila (če je to že zaznala).

1.3 Diplomati in politik

Že dolgo je znano, da diplomacija ni politika, da pa mora dobro poznati politiko, jo upoštevati in izvajati ter jo deloma tudi sooblikovati. Velja seveda tudi obratno, namreč, da politika ni diplomacija. Politika odloča (v svojem prizadevanju za javno dobro in za njegovo doseganje, čeprav se dostikrat zdi, da je Laswellova definicija – kdo dobi kaj, kdaj in kako – še vedno aktualna), diplomacija pa izvaja, če smo zelo ezopovski. Pa vendar je med njima precej stičnih točk in povezav, kar je navsezadnje logično in tudi pravilno.

Petričev pogled na diplomacijo je zelo jasen in nedvoumen: »bistvo diplomacije [je] komuniciranje med državami s pomočjo posebnega osebja. [...] Komuniciranje

z diplomati drugih držav in s funkcionarji in zunanjepolitično birokracijo tujih držav ter s funkcionarji in z birokrati mednarodnih organizacij je bistvo početja diplomatov.«¹⁶ Nadalje, diplomacija je »še vedno najpomembnejši organ države za zunanje zadeve. Diplomacija je edini organ države, ki se izključno, trajno, sistematično, poklicno ukvarja z zunanjimi odnosi države. To je specifična dejavnost predvsem zaradi njenega predmeta (zunanja politika oziroma mednarodni odnosi), zaradi območja, kjer deluje (v tujini), zaradi občutljivosti (problem zaupnosti) in zaradi lastnih tehnik oziroma lastnega modusa operandi.«¹⁷ Tako, z vsemi odtenki in s pahljačo mnenj o spreminjanju diplomacije v sedanjem obdobju ter ob njeni hkratni vsebinski povezanosti z državo, je treba razumeti Petriča diplomata in njegovo delovanje (pa tudi, seveda, Petriča profesorja). V tem kontekstu je treba razumeti tudi njegovo pojmovanje diplomata: »V veliki večini držav je diplomatska služba poseben poklic, za katerega se zahteva določena, vsekakor akademska izobrazba ter izpolnjevanje še drugih kriterijev.«¹⁸ Izhajajoč iz tega »profesionalizem pomeni visoko usposobljenost, profesionalno kvaliteto dela, ne pa dejstvo, da si je kdo zagotovil stalno zaposlitev v zunanjem ministrstvu.«¹⁹ Še posebej pomembno je to za veleposlanike, saj velja, »da kdor ni bil »osebnost« v domovini, še preden je postal veleposlanik, bo to v tujini še manj.«²⁰ In nenazadnje, diplomatova »vloga ni ustvarjati težave v odnosih z drugo državo, pač pa da jih odpravlja in tudi ne, da odnose zaostruje, pač pa da gradi razumevanje, potrebno za to, da pride do dogovorov o rešitvi problemov.«²¹ Skratka, diplomat mora izrabiti vsako priložnost za poglobljanje prijateljskih odnosov. In kar se tiče lastnosti dobrega diplomata, kot jih vidi Petrič, zadošča sklic na Nicolsona: resnicoljubnost, vestnost, hladnokrvnost, potrpežljivost, umirjenost, skromnost in lojalnost; vse drugo, kar je dobrih človeških lastnosti, pa itak velja za samoumevno.²²

Kot smo predhodno predstavili in komentirali Petričeva temeljna monografska dela, da bi podkrepili razumevanje portretiranca in njegovo delovanje ter razmišljanje, bomo v nadaljevanju na enak način prikazali njegove diplomatske postaje in s tem dopolnili navedeno.

---

16 E. Petrič, nav. delo (2010), str. 307.

17 Prav tam, str. 341.

18 Prav tam, str. 323.

19 Prav tam, str. 324.

20 Prav tam, str. 327.

21 Prav tam, str. 328.

22 H. Nicolson, nav. delo, str. 67.

1.3.1 New Delhi (1989–1991)

Petričevo delo v Indiji kot zadnjega jugoslovanskega veleposlanika je bil njegov vstop skozi velika vrata v svet prakticiranja diplomacije, a ne kjerkoli in kdajkoli. Indija je ena največjih in vplivnih držav sveta, v anglosaksonskem svetu se je je prijel znani izraz največje demokracije na svetu, z vidika njenega tedanjega položaja pa je bilo pomembno predvsem dvojje: prvič, Indija je bila skupaj z Jugoslavijo in Egiptom so-ustanoviteljica gibanja neuvrščenih, in drugič, Jugoslavija je tisti čas predsedovala gibanju (z Janezom Drnovškom kot jugoslovanskim predsednikom, ki je bil takrat tudi predsedujoči gibanja). To je povečalo Petričeve reference v Indiji na najvišjo možno raven, obenem pa so zato tudi lažje prihajale do izraza njegova široka razgledanost, usposobljenost in profesionalnost. To ga je naredilo za privlačnega, stalnega in pomembnega sogovornika pri indijskih oblasteh in v diplomatskem zboru. Kot je sam zapisal, je bil zaradi tega bolj iskan in bolj priljubljen sogovornik kot npr. ameriški veleposlanik: »Jugoslavija je namreč predsedovala gibanju neuvrščenih, zato je bila njena vloga v New Delhiju izjemno pomembna. Pravzaprav je bil vpliv Jugoslavije v Indiji takrat celo pomembnejši kot vpliv ZDA, s katerimi Indija ni imela posebej dobrih odnosov in je bila sprva močno zadržana do takratnega vojaškega posega v Irak.«²³

Obenem pa se lahko vprašamo, najmanj retorično, ali je bila njegova, torej Petričeva, izkušnja enaka tisti, ki jo je dve desetletji pred tem imel znani ameriški ekonomist in diplomat John Kenneth Galbraith, ki je bil med drugim tudi veleposlanik ZDA v Indiji. Galbraith je zapisal v svojih spominih, da znana diplomatska krilatica, ki pravi, da so diplomatski sprejemi borza informacij, ne drži, saj ni na nobenem od njih v Indiji zvedel nič takega, česar ne bi že vedel ali bi moral vedeti ali ne bi zvedel kmalu v okvirih običajnega dela.²⁴ Seveda je treba ob tem kritično dodati, da pa je takrat in tedaj – in ne samo v Indiji, ampak še kje drugje in tudi dandanašnji – tisto veljalo za ameriškega in morda še katerega veleposlanika, medtem ko pa je večina gotovo pridobivala ter izmenjevala informacije na diplomatski borzi. Takšna je realnost diplomatskega dela in s tem gotovo ni nič narobe.

Prijateljevanje z ameriškim veleposlanikom (o njunih pogovorih je slednji seveda redno poročal v *State Department*, kot se v tem delu zahteva, in ne samo spodobi) pa je med drugim tudi pomenilo, da je bilo Petričevo ime v obtoku v Washingtonu in mu je olajšalo marsikatero nevshečno praktikalijo, ko je tja prispel kot slovenski predstavnik, a brez diplomatskega statusa, saj Slovenija takrat še ni bila priznana: »Pri delu mi je močno pomagalo, da sem bil kot nekdanji veleposlanik Jugoslavije v Indiji

---

23 E. Petrič, nav. delo (2012).

24 J. K. Galbraith, nav. delo, str. 392.

v času prve zalivske vojne v Washingtonu, še zlasti pa v State Departmentu, že znan, predvsem zaradi sodelovanja z ameriškim veleposlanikom W. Clarkom v New Delhiju. Z njim sva prav v tistem času razvila prijateljske odnose in dobro sodelovanje. [...] Prav Clarkova poročila iz New Delhija v Washington so imela pomembno vlogo, tako da so mi bila – ne glede na formalno »nediplomatski« status – vrata v State Department odprta.«²⁵ Ta izkušnja dodatno potrjuje ravno tako pomembno stalnico v diplomatskem delu – ker diplomati krožijo z lokacije na lokacijo, se velikokrat srečajo na različnih delih sveta, s tem je njihovo delo olajšano, imajo osebne stike in povezave, te pa so med ključnimi dejavniki uspešnega diplomata.

Petriča je v Indiji doletela enaka izkušnja kot vse Slovence, zaposlene v jugoslovanski diplomaciji: namreč predčasni zaključek mandata in vrnitev v Slovenijo. Takoj se je pozitivno odzval na povabilo tedanjega slovenskega zunanjega ministra Rupla, da naj se pridruži novonastajajoči slovenski diplomaciji (vabilo je sicer prišlo po faksu v soboto, 29. julija 1991, avtorja tega prispevka pa je doletelo v Celovcu, kjer je bil novopečeni konzul). Čačinovič o tej epizodi zapiše takole: »Na povabilo zunanjega ministra se je odzvalo 52 izkušenih in narodno zavednih slovenskih diplomatov, ki so delovali še v jugoslovanskem zunanjem ministrstvu ali pa so bili na različnih mestih v ambasadah in konzulatih po svetu. Na vsa vodilna mesta jih je svojčas predlagala slovenska republika in so tudi – po danih možnostih – zastopali slovenske interese.«²⁶

Petrič je bil iz Indije tudi nerezidenčno akreditiran v Nepal.

1.3.2 Washington (1991–1997)

Če pogledamo diplomatske arhive, ugotovimo, da je bil Petrič prvi uradni predstavnik slovenske države v tujini. V Washington se je odpravil konec septembra 1991 in je bil tako tudi prvi, ki je opravil predstavitev v zunanjepolitičnem odboru državnega zbora (popularni izraz je sicer »zaslišanje«, po enostavnem prevodu angleškega izraza »hearing«, kar je bil do poletja 2001, ko je bil pozitiven rezultat predstavitve v parlamentu še obvezujoč za nadaljnji postopek, še dokaj ustrezen izraz, od tedaj naprej pa je »predstavitev« gotovo primernejši). Po Petriču sta bila imenovana še dva veleposlanika, prav tako politika in profesorja, in sicer Boris Frlec, ki je odšel v Bonn (pred tem je bil tam že kot jugoslovanski veleposlanik), na Dunaj pa Katja Boh (ustanovna članica Demosa in ministrica za socialo v Demosovi vladi), oba sicer po prejemu mednarodnega priznanja Slovenije. Vsi trije so bili preizkušeni, usposobljeni in s prepričljivo življenjsko kilometrino. Lahko rečemo, da je bil to gotovo veliki diplomatski met slovenske države, ki jo je takrat postavil daleč naprej in na povsem

25 E. Petrič, nav. delo (2012).

26 R. Čačinovič, nav. delo, str. 119.

prepričljivo mesto ne samo med vsemi primerljivimi državami. Avtorju tega prispevka se zdi, da je glede tega naši državi pozneje deloma pošla sapa, kar je škoda, hkrati pa ni ne pravilno ne prav, in tudi nehvaležno do podobnih strokovnjakov in profesionalcev, ki jih je imela in jih ima na voljo; obenem pa je to gotovo nespodbudno za naslednike omenjene trojice (pa pri tem nimamo v mislih dejstva, da bi potrebovali več zunanjih kadrov na veleposlaniških mestih, ampak več takšnih, ki bi bili bolj usposobljeni v primerljivem pomenu).

Petričevo delo v ZDA je zaznamovalo več pomembnih ter izstopajočih dogodkov: mednarodno priznanje Slovenije, še posebej s strani ZDA, njegove države sprejemnice, sprejem v OZN, vojna na Hrvaškem ter v Bosni in Hercegovini, Daytonski mirovni sporazum in lobiranje za slovensko članstvo v EU, Natu in za nestalno članstvo v Varnostnem svetu OZN. To so bile teme, ki so, seveda, zelo zaposlovale vse slovenske diplomate, slovensko diplomatsko posadko v ZDA pa iz razumljivih razlogov še toliko bolj. Morda je bila najbolj izstopajoča izkušnja ta, da Slovenija ni bila povabljen v članstvo v zvezo Nato v prvi širitvi po koncu hladne vojne zgodaj poletja 1997. Petrič je bil prvi, ki je to izvedel, ko mu je novico sporočil visoki ameriški sogovornik.²⁷

Petrič je bil iz ZDA tudi nerezidenčno akreditiran v Mehiki.

1.3.3 Ljubljana (1997–2000)

Ko je bil Petrič tri leta državni sekretar za multilateralne zadeve na slovenskem zunanjem ministrstvu, je njegovo delovanje potekalo predvsem v znaku najprej lobiranja za slovensko nestalno članstvo v Varnostnem svetu Združenih narodov in potem v dveletnem delovanju v tem najvišjem svetovnem političnem organu (1998–1999). Petrič je vodil in usklajeval delo pristojne delovne skupine, ki je bila ciljno ad hoc telo za izvedbo projekta nestalno članstvo (operativno je skupino vodil Aljaž Gosnar).²⁸

Projekt je bil za Slovenijo največji diplomatski dosežek po mednarodnem priznanju, Slovenija pa je postala nestalna članica manj kot šest let po priznanju.²⁹ Ker je eno od železnih zakonitosti diplomatskega dela, da diplomatska predstavništva delujejo na podlagi navodil iz prestolnice, je v tem primeru šlo po eni strani za izjemno

---

27 Pogovor z namestnikom ameriškega državnega sekretarja Strobojem Talbottom opiše v intervjuju za zbornik *Slovenija in pika!* (2016), str. 321.

28 Diplomatsko ekipo na slovenskem stalnem predstavništvu pri OZN v New Yorku je vodil veleposlanik dr. Danilo Türk, profesor mednarodnega prava in poznejši predsednik Republike Slovenije (2007–2012).

29 M. Jazbec, nav. delo (2010).

dinamično, operativno in praktično na vsa področja segajoče delo (ki ga je Petrič vodil in usklajeval na strateški ravni) in po drugi strani za oblikovanje stališč države do vseh vprašanj, ki so bila na dnevnem redu, pri tem pa je bilo ključno, kako upoštevati lastno oceno in presojo položaja ter interese, hkrati pa navedeno usklajevati z interesi predvsem petih stalnih članic Varnostnega sveta. Petrič je velikokrat pravil, da sta bila usklajevanje in odločanje zelo zahtevna, saj so ga pred glasovanjem o ključnih temah skoraj že drug za drugim klicali veleposlaniki teh držav v Ljubljani in lobirali za poglede in stališča svojih držav. Gotovo pa je to pomenilo tudi priložnost za zunanjepolitično in diplomatsko pozicioniranje Slovenije v mednarodni politiki.

Lahko bi rekli, da je bilo to obdobje za Petriča pomembno tudi zato, ker je imel priložnost delovati in se preverjati kot menedžer v diplomatski organizaciji. V diplomatskem delu so pri vodenju procesov in tudi pri operativnem odločanju vedno bolj pomembna menedžerska znanja. To se potrjuje praktično vsakodnevno.³⁰ Državni sekretar je pravzaprav namestnik ministra, kar pomeni, da je vključen v vodenje procesov na najvišji ravni in v dnevno zunanjepolitično odločanje, usklajevanje stališč in zaključno pripravo gradiv za vlado in državni zbor. Ker je diplomatska organizacija (torej zunanje ministrstvo ter diplomatska predstavništva in konzulati) velika »mašinerija« za zbiranje, obdelavo in posredovanje zunanjepolitičnih informacij na več strani in različnim prejemnikom, je menedžersko delo zelo posebno, zahtevno in ima visoko dnevno dinamiko. Ravno zato sta po eni strani pomembna velika fleksibilnost in racionalnost, po drugi strani pa odnos do proračunskih sredstev. Hkrati je pri tem delu, pa ne samo v diplomaciji, zaželeno in treba obvladati veliko psiholoških znanj in veščin. Pri vsem tem je Petrič postavil visoke strokovne in poklicne standarde.

1.3.4 New York (2000–2002)

Petrič je bil na sedežu OZN drugi slovenski veleposlanik po vrsti. Nasledil je Danila Türka, ki je bil zaradi slovenskega delovanja v Varnostnem svetu v New Yorku osem let slovenski veleposlanik, po izteku nestalnega članstva pa je spomladi 2000 prešel kot pomočnik tedanjega generalnega sekretarja Kofija Anana v Sekretariat OZN. Petrič je tako podedoval visok ugled slovenske diplomatske posadke, zagotovil njegovo nadaljevanje in dejavno navzočnost Slovenije v tamkajšnjih diplomatskih in političnih krogih.

To je bil obenem čas izvolitve Busha ml. za predsednika ZDA konec leta 2000 in terorističnega napada na ZDA septembra 2001. Petrič je tako v živo spremljal te burne dogodke skozi okvir OZN, obenem pa je bil očividec velikega preoblikovanja ameriške varnostne in zunanje politike, ki se je jasno izoblikovala s t. i. vojno proti

30 K. Rana, nav. delo.

terorizmu. Radikalna sprememba globalne varnostne paradigme je vplivala na celoten spekter diplomacije, na njeno bilateralno in multilateralno razsežnost, na kar se je bilo treba hitro prilagoditi, izoblikovati lastni pogled in zunanjepolitični pristop ter to upoštevati v odnosih s praktično vsemi. Predvidevamo lahko, da je bil New York kot svetovno diplomatsko središče tudi osrednje torišče teh sprememb.

Lahko še zapišemo, da je bil Petrič od svojega vstopa v diplomacijo naprej ves čas tesno povezan po eni strani zlasti z delovanjem diplomacije ZDA (debate v Indiji z ameriškim veleposlanikom, službovanje v Washingtonu in New Yorku pa tudi na Dunaju v multilateralnem pogledu ter delovanje v Ljubljani v že omenjenih okoliščinah) in po drugi strani vključen v ključne teme in procese svetovne diplomacije. Težko bi bilo podati splošno in kratko oceno, kaj je to pomenilo (in še pomeni) tako zanj kot za slovensko državo in diplomacijo, a gotovo lahko ugotovimo, da je bila s tem Slovenija zaznana in prepoznana v teh krogih kot aktivna, zanesljiva in odzivna država in diplomacija (kolikor je to pač odvisno od izstopajočih posameznikov, v našem primeru diplomatov, kjer jih je poleg Petriča bilo še nekaj).

Petrič, ki je bil iz New Yorka tudi nerezidenčno akreditiran v Braziliji, je svoj mandat končal predčasno, saj je bil poslan na Dunaj.

1.3.5 Dunaj (2002–2008)

Petričeva dunajska diplomatska epizoda je večplastna: ves čas je bil bilateralni slovenski veleposlanik, akreditiran v Republiki Avstriji, nekaj časa (2002–2004) je bil kot multilateralni veleposlanik akreditiran pri OVSE ter prav tako hkrati ves čas pri dunajskem centru OZN. Ta njegova večplastnost ni bila, tako za slovenske diplomatske kot tudi za večino tamkajšnjih diplomatskih navad nič posebnega: države se v takih primerih (npr. tudi kombinacija bilateralnega veleposlanika v Bruslju v Kraljevini Belgiji in stalnega predstavnika pri EU ali pri Natu ali celo vse troje hkrati, pa tudi npr. bilateralni veleposlanik v Parizu v Republiki Franciji in hkrati multilateralni pri Unescu ipd.) odločajo za različen pristop, ki ga tudi spreminjajo, odvisno od potreb, okoliščin in možnosti, včasih pa tudi od osebnih želja vpletenih posameznikov. Sklepamo, da je pri Petriču verjetno šlo za realno oceno obsega dela in potreb ter temu prilagojenih možnosti.

V okviru omenjene tretje dunajske plasti je vsekakor močno izstopalo (brez kakršnegakoli podcenjevanja velikega pomena slovensko-avstrijsko dvostranskih odnosov) njegovo enoletno predsedovanje Svetu guvernerjev IAEA v letih 2006 in 2007. Na tem položaju je Petrič nasledil japonskega veleposlanika pri agenciji Yukija Amano (pred tem je eno leto deloval z njim kot namestnik predsedujočega). Prvič v zgodovini slovenske države, pa tudi slovenstva, se je zgodilo, da je slovenski diplomat oziroma Slovenec za leto dni predsedoval odboru organizacije, če lahko tako rečemo

v širšem pomenu, svetovnega jedrskega kluba.³¹ Po izteku njegovega mandata, ki je sovpadel z iztekom mandata tedanjega generalnega direktorja organizacije, Egipčana Mohammeda el-Baradeja, je sledila Petričeva uradna državna kandidatura za izpraznjeno mesto – pri tem se je pomeril z že omenjenim Amanom, ki je bil potem tudi izbran. Ta kandidatura je bila velik met in drzen poskus, ki pa je vseeno sodil v sfero mogočega in realnega. Petrič je bil namreč kot akreditirani veleposlanik v tistem krogu kar nekaj let, spoznal, poznal in obvladal je področje in metode delovanja, bil je poznan, sprejet in upoštevan v krogu držav članic in njihovih tako političnih kot tudi strokovnih predstavnikov, zato bi lahko rekli, da je bila kandidatura – ki je skoraj zagotovo ne bi bilo brez njegovega predhodnega predsedovanja odboru guvernerjev – naravna, normalna in odraz slovenske ambicioznosti (pa tudi njegove, seveda, saj eno ne gre brez drugega). In prav realna, zdrava in domišljena ambicioznost je tisto, kar Petrič ves čas svojega delovanja vnaša (in zagovarja) v širši družbeni, pa tudi politični prostor. »Lahko bi bil konformist in bi sledil toku dogodkov, se strinjal z obstoječo linijo, pa bi bilo vse skupaj enostavneje«, je dejal v enem od številnih pogovorov z avtorjem tega prispevka.

Ali je bila kandidatura realna glede na specifično težo slovenske države v tem klubu, je drug vidik, ki pa ne sme zamegliti dejstva, da je imela država izstopajoče usposobljenega kandidata. Da je bilo prav zaradi tega primerno, če že ne potrebno, da se kandidatura vloži, je seveda lahko tema političnih in drugih razprav, vendar avtor tega prispevka meni, da je bilo to povsem ustrezno diplomatsko dejanje (ob tem je treba poudariti, da ne vemo, koliko sistematičnega napora je bilo vložene v uresničitev ideje o kandidaturi, vendar dvomimo, da je bilo tudi v tem primeru bistveno manj pomislekov, kot je to pri slovenskih kandidaturah običajno, tako glede kandidata / praktično kateregakoli/ kot tudi glede kandidature kot take /praktično kateregakoli/). Nenazadnje, čeprav Slovenija ni izstopajoče ime pri jedrskih vprašanjih in tematici, pa sta najmanj dva Slovenca že izstopala v tistem okviru, to sta bila Miroslav Gregorič, dolgoletni direktor slovenske Agencije za jedrsko varnost in dober znanec v IAEA, ter prvi direktor Nuklearne elektrarne Krško (NEK) Janez Dular, dolgoletni strokovnjak IAEA, ki je med drugim vodil predstavništvo agencije v Moskvi še pred slovenskim članstvom v EU (slednje je bilo dotlej nepisano pravilo za izbiro vodje predstavništva). In ponovno ne samo mimogrede: gotovo je tudi sedanjji, drugi po vrsti predsednik uprave NEK Stane Rožman izstopajoča referenca v teh krogih.

Zapisi smo že, da je Petrič politično bitje, če povzamemo termin starih Grkov. Ta vidik njegove osebnosti je, če lahko tako zapišemo, prvinski in je kot tak enak dejstvu, da je Petrič pravnik.

---

31 M. Jazbec, nav. delo (2010).

Oba vidika – politično bitje in pravnik – se dopolnjujeta in prežemata ter tvorita eno in isto izhodišče. Morda bi moralo zaradi terminološke doslednosti pravzaprav poimenovanje politično bitje zadostovati. Ta termin je namreč mogoče – če prav razumemo antične mislece –, če ne že tudi treba razumeti kot vseobsegajoči opis za aktivnega posameznika, ki ga je francoska revolucija s svojo politično-intelektualno dediščino postavila v središče sveta kot emancipiranega individuuma, kot osvobojenega posameznika. Ta pa mora hkrati biti celovit in v tej svoji celovitosti političen, pri vseh od nas v širšem, pri nekaterih pa tudi v ožjem pomenu političnosti oziroma politike. To je ključni poudarek pri razumevanju Petriča kot politika in tudi za njegovo razumevanje politike. To pa je, da mora politika stremeti k javnemu dobremu in ga tudi zagotavljati.

Prav gotovo je navedeno stališče podlaga za njegovo držo v obeh primerih, ko je prišel v spor s prevladujočo politično miselnostjo, oziroma povedano drugače, v spor je prišel, ker je zastopal svoja stališča in ker jih ni spreminjal po vetru, ker se ni uklonil pritiskom oziroma ni popustil prepričevanjem, pa bi, konec koncev, tudi lahko. Navsezadnje lahko zapišemo, da mu je čas v njegovi držbi dal prav.

Ponovimo in še poudarimo: leta 1967 je bil izvoljen za poslanca v tedanji skupščini ljudske republike Slovenije, tudi zaradi česar ga je Stane Kavčič povabil za člana tedanjega republiškega izvršnega sveta oziroma dejansko slovenske republiške vlade. Bil je najmlajši dotedanji minister, zadolžen za znanost in tehnologijo, v vladi pa je bil v obdobju 1967–1972 (Kavčič je pod političnimi pritiski odstopil jeseni 1972 in bil nato izoliran vse do smrti³²).

To je bila vlada, ki je ob koncu 60. in v začetku 70. let prejšnjega stoletja za takratne razmere delovala moderno, njen pogled pa je bil usmerjen predvsem v modernizacijo političnega in gospodarskega prostora. To je bil obenem tudi čas velikih obračunov v jugoslovanskem političnem vrhu, gospodarskih reform, študentskih nemirov in vala nacionalnih gibanj, ki so zajela zlasti Srbijo, Hrvaško in Slovenijo (v mednarodni politiki pa je bila posebej odmevna sovjetska okupacija Češkoslovaške avgusta 1968). Kavčičeva vlada je bila del teh procesov, čeprav bi težko rekli, da je bila z njimi tesno in vzročno povezana, dejstvo pa je bilo, da je Kavčič predstavljal nosilca t. i. nove, sveže in mlajše smeri v zvezi komunistov in da je hotel predvsem okrepiti gospodarski razvoj Slovenije in ga približati zahodnim trendom. Tako se je njegova vlada znašla v osrčju dveh največjih političnih afer, ki sta pretresli slovenski politični prostor v obdobju po drugi svetovni vojni. Prva je bila t. i. cestna afera, ki je nastala zaradi zavzemanja za infrastrukturno modernizacijo Slovenije (politični očitek je bil, če poenostavimo, da napreduje le Slovenija, in to že kar na račun drugih republik).

---

32 S. Kavčič v svojih spominih (nav. delo) seveda omenja to obdobje, zlasti v prvih dveh poglavjih.

Druga pa je bila t. i. afera 25 poslancev, ki je izbila sodu dno, če uporabimo ljudski rek za oris razmer, ki niso bile več obvladljive. Skupina petindvajsetih poslancev v slovenski skupščini je v skladu s spremembo poslovnika predlagala svojega kandidata za člana zveznega predsedstva iz Slovenije. To je storila v skladu s poslovníkom, a mimo posvetovanja z zvezo komunistov (ZK) in s socialistično zvezo delovnega ljudstva (SZDL), torej z osrednjo politično silo in osrednjo krovno politično organizacijo. Za kandidata je bil predlagan Petrič (ki je pozneje zaradi velikega političnega pritiska odstopil). Po eni strani je bil postopek skupine poslancev pravno povsem pravilen in v skladu s težnjo oblasti, da z več kandidati nadene postopku demokratičnejši videz, a po drugi strani seveda ni bilo možnosti za drugačen rezultat, kot da je bil izvoljen uradni kandidat (kar Petrič ni bil). Celo več, nihče ni niti pričakoval, da bo kdo predlagal kandidata na način, kot ga je omogočala sprememba skupščinskega poslovnika. »Takrat je pač bilo tako, da je bila forma eno, realna politika pa drugo«, se spominja Petrič.³³

Petrič se je s tem znašel v središču dveh ključnih in skoraj sočasnih političnih afer: pri cestni je bil vpleten kot minister v Kavčičevi vladi (čeprav ni bil zadolžen za infrastrukturo) in pri aferi 25 poslancev je bil on predlagani kandidat in s tem torej najbolj izpostavljen.³⁴ Posledice so bile predvidljive: Kavčičeva vlada je padla, ko je Kavčič pod pritiski podal odstopno izjavo oktobra 1972, Petrič pa je iz vlade moral oditi že poleti 1972.³⁵ Repe takole opiše tedanje dogajanje: »Konservativni del vodstva, ki je bil privržen Edvardu Kardelju, operativno pa sta se v njem najbolj izpostavila France Popit, predsednik CK ZKS, in Sergej Kraigher, predsednik skupščine, je s Stanetom Kavčičem in »liberalci« skušal obračunati že v času t. i. cestne afere. »Cestni aferi« so sledile še nekatere druge, najbolj odmevna pa je bila »afera 25. poslancev«, do katere je prišlo, ko je skupina republiških poslancev poleti 1971 mimo SZDL in ZK, vendar pa v skladu s poslovníkom predlagala še svojega, tedaj najmlajšega ministra v Kavčičevi vladi, Ernesta Petriča. Ker so poslanci s tem posegli v kadrovski monopol ZK, je prišlo do ostrega odziva; nekaterim je bil odvzet poslanski mandat, posledice pa so občutili še dolga leta.«³⁶ Ne tako mimogrede zapisano, edina funkcija, na kateri je Petrič ostal, je bilo članstvo v vodstvu Lovski zveze Slovenije.

33 E. Petrič, nav. delo (2016), str. 316.

34 Z. Roter, nav. delo, str. 268–269, navaja, kako so za tisto ozračje, ki je bilo polno neznosnega političnega pritiska, »nekateri od »varuhov revolucije« po tiho že govorili kot o kontrarevoluciji.«

35 Da je bil Petrič ves čas naprednih pogledov priča npr. njegova udeležba na sestanku izbranih mlajših kadrov (»Popit bi rekel anarholiberalci« - Z. Roter, nav. delo, str. 383) pomladi 1971, kjer so se pogovarjali, kako revijo Teorija in praksa uporabiti za širjenje političnega prostora (B. Repe, nav. delo (2015), str. 68). Prim. Z. Roter, nav. delo, str. 266–267. Da Petrič v tistem času ni več imel političnega zaupanja, navaja Kučan (B. Repe, nav. delo (2015), str. 70).

36 B. Repe, nav. delo (2010), str. 113.

Danes je Petrič edini od vseh tedanjih akterjev, tako tistih, ki so bili zrušeni, kot tistih, ki so jih rušili, ki je še aktiven v slovenski politiki. Mirno lahko zapišemo, da ga je politična izkušnja iz tistega časa zaznamovala za vse življenje. Dejstvo, da se je pobral in da je obstal ter se vrnil, obenem pa postal neke vrste senior, ki v slovenski politiki in o njej lahko ne samo veliko pove, ampak še posebej marsikaj svetuje na podlagi osebnega poznavanja razmer in akterjev ter razvoja dogodkov, pomeni, da je bil vztrajen in deloven ter da se je našel na drugem področju oziroma se vrnil vanj, to je področje znanosti. Zmogel je moč in energijo, verjetno pa tudi trmo, da se ni prepustil marginalizaciji, kar se v takem položaju zlahka (in verjetno tudi precej razumljivo) zgodi. To vse je dodatni in pomembni vidik njegove osebnosti in posebnosti (za natančnejši osebni vpogled bo pač treba počakati na njegove spomine – ob tem, kako pomembno je zanj pisanje in prenašanje izkušenj, dvomimo, da jih ne bi napisal).

Poslanska afera je bila poučna tudi zato, ker kaže na pomembno potezo Petričevega značaja: dolgo časa se ni vedelo, ali je bil Kavčič kot predsednik vlade seznanjen s predlogom skupine 25 poslancev, ki so za kandidata predlagali njegovega ministra. Petrič o tem nedavno pove naslednje: »Dolga leta sem sicer zanikal, da bi Kavčič to vedel, pred leti pa sem priznal, da sem ga obvestil. To sem mu povedal tisti popoldan, ko so mi kandidaturo ponudili. Rekel je: »Sprejmi, ampak jaz s tem nimam nič.« Takrat je bil namreč politično že močno napadan.³⁷ Dvoje je očitno iz te izjave. Prvič, Kavčič je podpiral demokratizacijo kadrovskega procesa in odločanja, seveda znotraj sistema, ampak v skladu s pravili, ta pa so bila modernizirana. Kljub pritiskom je vztrajal na svoji poti. To je bilo zelo pomembno. Drugič, Petrič je z zadevo seznanil svojega predpostavljene, torej predsednika vlade, vendar je pozneje to zanikal. Zakaj? Gotovo zato, ker ni hotel, da bi Kavčiča dodatno bremenila še ena velika afera. S tem pa ni, kakopak, sebi nič olajšal položaja, nasprotno, ve se, da si ga je samo še otežil.³⁸ Pa vendar, ostal je pri svojem. Oba akterja, Kavčič in Petrič, sta izbrala in ubrala pot, ki je bila težka, a pravilna in poštena do drugega.³⁹

---

37 E. Petrič, nav. delo (2016), str. 315–316.

38 To posredno potrdi Z. Roter (nav. delo, str. 320), ko pravi, da ga je ob priložnosti visok uslužbenec Službe državne varnosti vprašal, »ali se morda s Kavčičem videva dr. Ernest Petrič.« Oba, Roter in Petrič, sta bila na Kavčičevem pogrebu (prav tam, str. 383).

39 Kot dodatno potrditev navedimo Petričev članek o misli in delu Staneta Kavčiča. E. Petrič, nav. delo (1987).

Sklep

Skušajmo v sklepni besedi strniti pogled na Ernesta Petriča, rednega univerzitetnega profesorja mednarodnih odnosov in mednarodnega prava ter veleposlanika z izstopajočim stažem, se pravi profesorja, ki je aktivno deloval v diplomaciji in zunanji politiki, in, nenazadnje ter najmanj splošno in okvirno, čeprav nekajkrat povsem konkretno, tudi kot na politika.

Vprašajmo se najprej, kaj je tisto, kar ga je naredilo takega in zaradi česa je njegova kariera večplastna, široka, vsebinska in raznovrstna, a na koncu vseeno povezana in prepletano enovita.

Strnjeno rečeno, je to izrazita delavnost, visoka akademska izobrazba, preizkušena tudi v praksi in ne samo v profesorskih kabinetih, in večstransko delovanje na različnih področjih, dostikrat na več hkrati. K temu gre prišteti njegovo odprtost, dovizetnost, a obenem pa tudi jasnost in nespremenljivost nekaterih temeljnih stališč in načel. Morda pa je pri vsem tem ključno to, da je vse navedeno, pa še kaj drugega, znal ves čas dinamično in razvojno povezovati v celoto, uporabljati v praksi, prenašati v teorijo in nadgrajevati.

Dodatno se vprašajmo, kaj so nauki in spoznanja z njegove poti za tiste, ki prihajajo za njim in ki bi jim to lahko koristilo kot napotek, nasvet, izkušnja.

Prav tako strnjeno lahko zapišemo, da sodi med njegova temeljna sporočila oziroma nauke dejstvo, da si je treba pridobiti ustrezno izobrazbo in se usposabljeni ves čas. Zatem je treba ves čas veliko, kakovostno in zavzeto delati. Treba si je znati ustvarjati sodelavce, a ne na račun odstopanja od temeljnih delovnih in nazorskih načel. Hkrati je treba odpirati, omogočati in spodbujati mlade, ki začenjajo svojo poklicno pot. Človek raste z drugimi in ob njih ter, morda malce naivno, za njih. To je pot do uspeha, kariere in zadovoljstva, pa tudi do tega, da se izoblikuje prispevek v skupno dobro in za skupno dobro. Nenazadnje, tako nastaja zakladnica človeštva, ki je prevelika, da bi jo v celoti lahko zaobsegli in spoznali, a obenem pa vsak naš prispevek vanjo, četudi morebiti ne takoj dojet in prepoznan, pomeni njeno obogatitev.

In prav na koncu, če skušamo biti metodološko dosledni in portretirančev delovni pristop prenesti v sklep tega portreta ter zapisati, kaj je, v stavku ali dveh, morda treh, tisto, kar ga označuje, razlikuje in vzdiguje od ostalih, tisto, kar ni le zadeva biologije, se pravi števila let in vsega, kar neizogibno prinesejo s sabo, ampak predvsem posameznikovega *modus operandi*, potem zapišimo:

Prvič, Ernest Petrič je široko razgledan in akademsko izobražen svetovljan odprtega duha in širokega pogleda, z izpiljenim občutkom za pravično in dobro, tako na

splošni, abstraktni kot tudi konkretni individualni ravni. Drugič, je človek velikega teoretičnega premisleka in iskanja ter empiričnega preverjanja in potrjevanja, ki ga ženejo in razvijajo osupljiva delovna energija in zavzetost ter pretanjeni posluš za sočloveka. Tretjič, je pravniško natančen, a obenem publicistično odprt in dovtopen, hkrati pa preprosto človeško topel in tudi šegav, kadar tako nanese in kadar je tako treba; je človek, ki izstopa in usmerja ter zna prisluhniti in poslušati. Skratka, mojster v staroveškem pomenu učitelja in senior slovenske politične realnosti.

Literatura

Knjige in članki:

- Vladimir Benko: Sociologija mednarodnih odnosov. Založba Sophia, Ljubljana 2000.
- Borut Bohte in Vasilka Sancin: Diplomatsko in konzularno pravo. Cankarjeva založba in Pravna fakulteta, Ljubljana 2006.
- Milan Brglez: Filozofija družbenih ved v znanosti o mednarodnih odnosih: od kritike političnega realizma h kritičnemu ontološkemu realizmu. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana 2008.
- Rudi Čačinovič: Slovensko bivanje sveta. ČZP Enotnost, Ljubljana 1994.
- Jadranka Dujić Frlan: Ernest Petrič: Foreign Policy From Conception to Diplomatic Practice, v: Međunarodne studije, 13 (2013) 2, str. 94–102.
- John Kenneth Galbraith: A Life in Our Times. Andre Deutsch, London 1981.
- Milan Jazbec: Diplomacies of New Small States: The Case of Slovenia with some comparison from the Baltics. Ashgate, Aldershot 2001.
- Milan Jazbec: Osnove diplomacije. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana 2009.
- Milan Jazbec: Globalna multilateral, v: Revija obramba, 42 (2010) 3, str. 20–23.
- Milan Jazbec (ur.): Sociologija diplomacije. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana 2012.
- Stane Kavčič: Dnevnik in spomini (1972–1988) (uredila Igor Bavčar in Janez Janša). Časopis za kritiko znanosti, Ljubljana 1988.
- Harold Nicolson: Diplomacy. Georgetown University, Washington 1988.
- Ernest Petrič: Posebnosti politike »malega« naroda, v: Teorija in praksa, 6 (1969) 5, str. 722–732.
- Ernest Petrič: Slovensko narodnostno vprašanje danes – nekateri vidiki, v: Teorija in praksa, 8 (1971) 6/7, str. 883–890.
- Ernest Petrič: Mednarodnopravno varstvo manjšin. Fakulteta za sociologijo, politične vede in novinarstvo, Ljubljana 1977a.
- Ernest Petrič: Samoodločba in narodne manjšine, v: Teorija in praksa, 14 (1977b) 3, str. 187–203.
- Ernest Petrič: Varstvo manjšin in pravica do odcepitve, v: Teorija in praksa, 18 (1981) 4/5, str. 577–596.
- Ernest Petrič: Pravica do samoodločbe: mednarodni vidiki. Fakulteta za sociologijo, politične vede in novinarstvo, Ljubljana 1984.
- Ernest Petrič: Humano poslanstvo samoodločbe, v: Teorija in praksa, 22 (1985) 1/2, str. 110–116.

- Ernest Petrič: Po sledih misli S. Kavčiča, v: *Teorija in praksa*, 24 (1987) 5/6, str. 753–760.
- Ernest Petrič: Od cesarja do voditelja: Etiopija včeraj, danes, jutri. Mladinska knjiga, Ljubljana 1988.
- Ernest Petrič: Zunanja politika majhnih držav, v: *Teorija in praksa*, 33 (1996) 6, str. 876–897.
- Ernest Petrič: Zunanja politika: osnove teorije in praksa. Center za evropsko perspektivo in Znanstvenoraziskovalni center SAZU, Mengeš in Ljubljana 2010.
- Ernest Petrič: Začetek v Washingtonu. <www.mzz.gov.si> (28. 08. 2016).
- Ernest Petrič: 2016. Intervju, v: Furlan, Boštjan, Peterle, Ožbej in Balažic, Marko (ur.): *Slovenija in pika! Cankarjeva založba*, Ljubljana 2016, str. 314–336.
- Kishan Rana: *The 21st Century Ambassador: from Plenipotentiary to Chief Executive*. Diplo Foundation, Ženeva 2008.
- Božo Repe: Slovenski »liberalizem« šestdesetih let in vloga Staneta Kavčiča, v: Čepič, Zdenko (ur.): *Slovenija – Jugoslavija, krize in reforme 1968/1988*. Inštitut za novejšo zgodovino, Ljubljana 2010, str. 109–119.
- Božo Repe: Milan Kučan: prvi predsednik. Založba Modrijan, Ljubljana 2015.
- Zdenko Roter: *Padle maske: Od partizanskih sanj do novih dni*. Sever & Sever, Ljubljana 2013.
- Danilo Türk: *Temelji mednarodnega prava*. GV Založba, Ljubljana 2007.
- Max Weber: *Politika kot poklic*, v: Adam, Frane (ur.): *Politika kot poklic*. Krt, Ljubljana 1992, str. 21–66.

IZBRANA BIBLIOGRAFIJA¹

Izvirni znanstveni in strokovni članki

- Ernest Petrič: Načela ustanovne listine OZN – jus cogens?, v: *Teorija in praksa* 53 (2016) 1, str. 71–85, 259–260.
- Ernest Petrič: Človekovo »dostojanstvo« v ustavnosodni presoji Ustavnega sodišča Republike Slovenije, v: *Dignitas* (2013) 57/58, str. 12–27, 290–291.
- Ernest Petrič: Izhodišča za študij mednarodnih odnosov in diplomacije, v: *Dignitas* (2011) 49/50, str. 206–252.
- Ernest Petrič: Imuniteta visokih državnih funkcionarjev pred kazensko jurisdikcijo tujih držav (prizadevanja za kodifikacijo), v: *Teorija in praksa* 48 (2011) 3: str. 586–603, 812.
- Ernest Petrič: Aspects of American foreign policy, v: *Journal of international relations* 3 (1996) 1/4, str. 147–161.
- Ernest Petrič: Zunanja politika majhnih držav, v: *Teorija in praksa* 33 (1996) 6, str. 876–897.
- Ernest Petrič: Dolgoročni vidiki ameriške zunanje politike, v: *Teorija in praksa* 31 (1994) 1/2, str. 79–87.
- Ernest Petrič: Pravo na samoopredeljenje i manjine, v: *Sveske* 7 (1989) 26/27, str. 61–65.
- Ernest Petrič: Do nove ustave po neustavni poti, v: *Teorija in praksa* 25 (1988) 1/2, str. 3–9.
- Ernest Petrič: Mednarodne razsežnosti človekovih pravic in mi, v: *Teorija in praksa* 25 (1988) 11/12, str. 1392–1398.
- Ernest Petrič: Medjunarodnopravni principi prava naroda na samoopredeljenje (politički aspekt), v: *Pregled* 76 (1986) 23, str. 169–190.
- Ernest Petrič: Peaceful settlement of disputes among non-aligned countries, v: *The Nonaligned World* 1 (1983) 4, str. 456–463.
- Ernest Petrič: Pravica do miru, v: *Teorija in praksa* 30 (1983) 8/9, str. 1240–1249.
- Ernest Petrič: Osnutki zakonov o pravicah Slovencev v Italiji v luči Osimske pogodbe, v: *Razprave in gradivo* (1982) 15, str. 51–60.
- Ernest Petrič: Mirno reševanje sporov med neuvrščeniimi državami, v: *Teorija in praksa* 19 (1982) 9/10, str. 1205–1215.

---

1 Celoten seznam je na voljo v sistemu COBISS in obsega približno 400 enot.

- Ernest Petrič: Samoodločba manjšin – pravica do odcepitve – varstvo manjšin (s posebnim ozirom na predlog deklaracije OZN o pravicah manjšin), v: *Razprave in gradivo* (1981) 13/14, str. 67–83.
- Ernest Petrič: Varstvo manjšin in pravica do odcepitve, v: *Teorija in praksa* 18 (1981) 4/5, str. 577–596.
- Ernest Petrič: Medjunarodna zaščita prava človeka – stvarnost in perspective, v: *Arhiv za pravne in društvene nauke* 65 (1979) 3, str. 371–379.
- Ernest Petrič: Nekateri mednarodnopravni vidiki določil o manjšinah v Osimski pogodbi, v: *Teorija in praksa* 15 (1978) 10, str. 1055–1067.
- Ernest Petrič: Helsinski in narodne manjšine, v: *Teorija in praksa* 13 (1976) 5/6, str. 516–527.
- Ernest Petrič: Izhodišča za raziskovalno politiko – izkušnje iz Nizozemske, v: *Teorija in praksa* 9 (1972) 8/9, str. 1212–218.
- Ernest Petrič: Slovensko narodnostno vprašanje danes – nekateri vidiki, v: *Teorija in praksa* 8 (1971) 6/7, str. 883–890.
- Ernest Petrič: The rights of national minorities as defined in the statues of the communes, v: *Razprave in gradivo* (1966) 4/5, str. 75–102.
- Ernest Petrič: Prava pripadnika nacionalnih manjina u statutima opština, v: *Naše teme* (1965) 8/9, str. 1333–1352.
- Ernest Petrič: Posebnosti politike »malega« naroda, v: *Teorija in praksa* 6 (1969) 5, str. 722–732.
- Ernest Petrič: Medjunarodni postopci za zaščitu prava pripadnika manjina, v: *Marksističke teme* (1981) 1, str. 49–62.
- Ernest Petrič: Konstitucionno-pravovaja ocena »čelovečeskogo dostoinstva« Konstitucionnym sudom Respubliki Slovenii, v: *Žurnal konsitucionnogo pravosudija* (2012) 5 (29), str. 25–33.
- Ernest Petrič: Trajni detant ali le predah ?, v: *Teorija in praksa* 25 (1988) 7/8, str. 1070–1077.
- Ernest Petrič: Po sledeh misli S. Kavčiča, v: *Teorija in praksa* 24 (1987) 5/6, str. 753–760.
- Ernest Petrič: Rights of peoples and rights to peace, v: *Europa ethnica* 39 (1982) 4, str. 189–194.
- Ernest Petrič: Predlogi Jugoslavije za mednarodno pravno varstvo manjšin, v: *Razprave in gradivo* (1980) 11/12, str. 7–26.
- Ernest Petrič: The Helsinki conference and the national minorities, v: *Jugoslovenska revija za mednarodno pravo*, 24 (1977) 1/2, str. 146–159.
- Ernest Petrič: Terorizem, v: *Teorija in praksa* 15 (1978) 3, str. 241–251.
- Ernest Petrič: Organizacija znanstveno raziskovalnega dela, v: *Teorija in praksa* 5 (1968) 2, str. 199–211.
- Ernest Petrič: Sovereignty of states v. protection of persons in the case of disasters, v: Wolfrum Rüdiger, Maja Seršić in Mihael Trpimir (ur.): *Contemporary*

developments in international law: essays in honour of Budislav Vukas. Leiden, Boston, Brill 2016, 583–613.

Ernest Petrič: »Legal validity« of the ICJ advisory opinion (in the context of the Republic of Macedonia's admission to the UN), v: Mircela Dzuvalakovska Casule: The name issue revisited: an anthology of academic articles. Skopje, Macedonian information centre 2012, str. 119–127.

Ernest Petrič: Komisija za mednarodno pravo med de lege lata in de lege ferenda, v: Simona Drenik, Vasilka Sancin in Milan Jazbec (ur.): Zbornik znanstvenih razprav ob 60. letnici Komisije Združenih narodov za mednarodno pravo. Ljubljana, Ministrstvo za zunanje zadeve Republike Slovenije 2008, 11–19.

Znanstvene monografije

Ernest Petrič: Pravica do samoodločbe: mednarodni vidiki (Sociološka in politološka knjižnica, 16). 1. izdava. Maribor, Obzorja 2014.

Ernest Petrič: Foreign policy: from conception to diplomatic practice. Leiden, Boston, M. Nijhoff 2013.

Ernest Petrič: Politika e jashtme: bazat e teorisë dhe praktika. Priština, Kolegij Universitar Victory 2012.

Ernest Petrič: Zunanja politike: osnove teorije in praksa. Mengeš, Ljubljana, Center za evropsko prihodnost, Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti 2010.

Ernest Petrič: Od cesarja do voditelja: Etiopija včeraj, danes, jutri. Ljubljana, Mladinska knjiga 1988.

Ernest Petrič: Pravica do samoodločbe: mednarodni vidiki. Maribor, Obzorja 1984.

Ernest Petrič: La posizione giuridica internazionale della minoranza slovena in Italia. Trst, Editoriale stampa triestina 1981.

Ernest Petrič: Mednarodnopravni položaj slovenske manjšine v Italiji. Trst, Založništvo tržaškega tiska 1980.

Ernest Petrič: Mednarodnopravno varstvo narodnih manjšin. Maribor, Obzorja 1977.

Ernest Petrič: The principle of the right of peoples to self-determination. Thessaloniki, Institute of International Public Law and International Relations of Thessaloniki 1976.

Objavljeni znanstveni prispevki na konferencah

Ernest Petrič: Nezavisimost konstitucionnyh sudov i ravnopravie sudebnij vetvi vlasti (k voprosu o pereopredelenii funkcii i roli konstitucionnyh sudov), v: V. D. Zor'kin (ur.): Konstitucionnyj kontrol': doktrina i praktika: materialy mezhdunarodnoj konferencii, posvjashennoj 20-letiju Konstitucionnogo Suda Rossijskoj Federacii, Sankt Peterburg, 28.–29. oktober 2011. Moskva, Norma 2012, str. 241–247.

Ernest Petrič: Self-determination, security and integrity of sovereign states, v: Konrad Ginther in Hubert Isak (ur.): Self-determination in Europe : proceedings of an international workshop. Graz, 5. –6. julij 1989. Dunaj, Böhlau 1991.

Ernest Perič: Rights of peoples and right to peace, v: Droits de solidarité, droits des peuples. Saint-Marin: Secrétariat d'Etat aux Affaires Etrangères: Commission Nationale de Saint-Marin pour l'UNESCO 1982, str. 65–69.

I. DEL:

**MEDNARODNI ODNOSI IN
DIPLOMACIJA**

Vojko Volk*

PRAVICA SLOVENCEV DO SAMOODLOČBE ALI UČBENIŠKA OSAMOSVOJITEV SLOVENIJE

Uvod

Biti študent mednarodnih odnosov na Fakulteti za sociologijo, politične vede in novinarstvo (FSPN) v prvi polovici 80.-ih let je pomenilo članstvo v precej ekskluzivni družbi. Po prvih dveh letih predavanj o splošnih rečeh in »resnicah« samoupravnega socializma z neverjetno izdatno količino temeljev marksizma, se je v tretjem letniku daleč največ kolegov vpisalo na študij sociologije in političnih ved, nekaj manj na študij novinarstva in daleč najmanj na študij mednarodnih odnosov. Bil nas je dober ducat in znotraj tega ducata je bil še ožji klub treh ali štirih, ki nismo imeli katere od državnih štípendij. To je bila posebnost in je z drugimi besedami pomenilo, da »za diplomate« sicer lahko študiramo, a to ne pomeni, da bomo diplomati tudi zares lahko kdaj postali. Meni je nazadnje vseeno uspelo, nisem postal jugoslovanski, sem pa postal slovenski diplomat.

Še preden sem prišel leta 1983 v zadnji letnik, nam je profesor mednarodnih odnosov dr. Ernest Petrič, ki se je odpravljal za gostujočega profesorja v Etiopijo, razdelil prve odtise njegove knjige »Pravica narodov do samoodločbe«. ¹ Končno. Že v tretjem letniku sem namreč prednjačil pri proučevanju prav te temeljne pravice narodov, ki je bila in še vedno ostaja nekakšen *sveti gral* vseh narodov sveta, ki si želijo živeti svobodno in sami odločati o svoji usodi in postati nacija, torej imeti lastno državo. Očarala me je drznost tega temeljnega načela mednarodnega prava, ki sem ga že spočetka razumel predvsem kot človekovo pravico, preneseno od človeka kot posameznika na narod kot kolektivno zavest oziroma »skupnost usode«, kot je narod zelo posrečeno opredelil že Ernest Renan. Mar mednarodno pravo ni v glavnem in predvsem prenos, ali pa vsaj poskus prenosa pravnega urejanja razmerij na raven odnosov med narodi, z ravnim odnosom med posamezniki na raven odnosov med državami? Mar ni svoboda posameznika enako vredna in enako nujna za demokracijo, kot je svoboda narodov nujna za demokratičnost mednarodnih odnosov?

---

* *Diplomirani politolog mednarodnih odnosov, veleposlanik, Ministrstvo za zunanje zadeve Republike Slovenije.*

1 E. Petrič, nav. delo (1984).

V Jugoslaviji se je zapletlo že pri posamezniku oziroma pri branju in razlagi določil Mednarodnega pakta o državljanskih in političnih pravicah² (v nadaljevanju: pakt), ki je začel veljati samo nekaj let prej (1976) in je bil za nas študente mednarodnih odnosov takrat še sveža tema. Jugoslavija, ki je zelo pohitela in je ta ključni dokument mednarodnega prava ratificirala med prvimi (1971), si je vsebino pakta seveda razlagala precej po svoje. Nekateri študentje smo vsebino pakta brali in tudi razumeli tako, kot je bila zapisana in je – med drugim – tudi narodom in državljanom Jugoslavije zajamčeno vse, kar pakt vsebuje. Od prvega člana³, ki narodom jamči pravico do samoodločbe, pa vse do členov, ki jamčijo svobodo misli in izražanja, političnega in sindikalnega združevanja ter seveda svobodo verskega prepričanja brez kakršnekoli diskriminacije. Z vsem tem je imela Jugoslavija velike težave. V Jugoslaviji se kljub jasnim določilom pakta ni smelo ustanavljati političnih strank niti neodvisnih sindikatov, ni bilo svobodnih medijev, v strukturah oblasti pa ni bilo praktično nikogar, ki ne bi bil član edine dovoljene, to je komunistične stranke, Zveze komunistov Jugoslavije (ZKJ), kaj šele, če je javno izražal svojo versko pripadnost. Na vsa ta vprašanja so bili študentom ponujeni doktrinarni odgovori, ki niso prav veliko pojasnili, so pa puščali dvome ne samo o praktični uporabnosti temeljnih načel mednarodnega prava, ampak tudi o demokratičnem manku samoupravnega socializma.

Nasprotje načela o pravici narodov do samoodločbe z onim drugim, povsem nasprotnim načelom mednarodnega prava, o ozemeljski celovitosti držav, sem dojemal zelo cankarjansko in zelo čustveno. Tako kot vsak posameznik stremi k svobodi in temu, da sam odloča o svoji usodi, pravo pa ga mora pri tem varovati, tako si tudi narodi prizadevajo za svobodo in samostojnost zato, da o svoji usodi odločajo sami, ne pa da jim usodo določajo drugi, večji narodi. Cankarjev izrek, »narod si bo pisal sodbo sam« sem zapisal v zavihek zvezka, v katerega sem beležil predavanja mednarodnih odnosov. Navsezadnje je v tistem času po svetu še vedno odzvanjalo obdobje dekolonizacije, ki je doseglo vrh v 50.-ih in 60.-ih in bilo še vedno prisotno tudi v 70.-ih letih prejšnjega stoletja. Gibanje neuvrščениh, kamor je sodila tudi tedanja Jugoslavija, pa je te procese vsaj načeloma podpiralo, pogosto tudi praktično, z različnimi oblikami pomoči, tudi vojaške.

Mislim, da je dr. Petrič moj zanos do proučevanja pravice narodov do samoodločbe sprva razumel kot običajno zagretost študenta, ki je srečen, da je našel svoje področje

---

2 Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah, Akt o notifikaciji nasledstva glede konvencij Organizacij združenih narodov in konvencij, sprejetih v Mednarodni agenciji za atomsko energijo, objavljen v Ur. l. RS – Mednarodne pogodbe, št. 9/92, 3/93, 9/93, 5/99, 9/08, 13/11 in 9/13, pakt objavljen v Sl. l. SFRJ, št. 7/71.

3 »Vsi narodi imajo pravico do samoodločbe. S to pravico si svobodno določajo svoj politični status in svobodno zagotavljajo svoj ekonomski, socialni in kulturni razvoj.«, 1. člen pakta.

proučevanja, svojo nišo. Moja prva seminarska naloga, ki sem jo prijavil pri prof. dr. Petriču, je imela naslov »Pravica narodov do samoodločbe – primer Vzhodnega Timorja«. Vneto sem preučeval vse dostopne vire, ki jih je bilo takrat zelo malo; knjižnica FSPN, Narodna in univerzitetna knjižnica (NUK), arhiv časopisa Delo in nekoliko tudi takrat še novi Mednarodni center za upravljanje podjetij v državah v razvoju. A bilo je dovolj za prvo seminarsko nalogo, v kateri sem potrdil tezo, da ima Vzhodni Timor vso pravico do samoodločbe in vse pogoje za razvoj lastne državnosti in izpolnitve Cankarjeve maksime ter postane to, kar Vzhodni Timor danes končno tudi je. Kolegi so se sicer čudili, kaj ima Cankar z nalogo, ki obravnava del daljne Indonezije, se pa ni čudil mentor dr. Petrič. Še v globokem hladu hladne vojne, v katerem se je svet zdel nespremenljiv, za povrh pa še v sivini depresivne Jugoslavije, v kateri se je stopnja inflacije merila na teden namesto na leto, sem veselje do raziskovanja našel v rečeh, ki so obetale spremembe in so svet postavljale na glavo. To je bil začetek časa, v katerem niso bili drzni tisti, ki so pričakovali spremembe, ampak tisti, ki so verjeli, da lahko vse ostane tako, kot je.

Kar sem proučeval v času študija mednarodnih odnosov, vse seminarske naloge o Palestini, zahodni Sahari, Gibraltarju, kar sem o mednarodnih odnosih pisal in objavljaj v člankih od leta 1984, od fakultetnega glasila Razmerja do tednika Mladina, pa še vse tisto, o čemer sem se podučil na seminarju v Salzburgu, vse se je iz debat in silnih teorij zlagoma pričelo prelivati v prakso. Misli sem zbral in uredil na enem mestu, Delo pa je v Sobotni prilogi 19. avgusta 1989 pisanje objavilo pod zgovornim naslovom »Slovenija – teoretično nesporna uporaba samoodločbe«. ⁴

1. RAZMERE V JUGOSLAVIJI PO TITOVIM SMRTI

Do smrti predsednika Josipa Broza – Tita maja 1980 je Jugoslavija veljala za komunistično državo z relativno visoko stopnjo pravic in svoboščin, ki je z eno nogo tostran, z drugo pa onstran t. i. železne zavese. Deklarirani politični sistem države Socialistične federativne republike Jugoslavije (SFRJ), samoupravni socializem, je na vzhodni strani železne zavese veljal za revizionistični odklon od doktrine vladavine delavskega razreda, ki je bliže kapitalizmu kot komunizmu. Na zahodu je Jugoslavija veljala za nekakšno dvoživko, ki je s svojo deklarirano politiko neuvrščenosti in predvsem z odprtimi mejami za ljudi in gospodarstvo izvrstna »vmesna cona« (*buffer zone*) med vzhodom in zahodom. Na vzhod pa je Jugoslavija sodila zaradi z ustavo določene vodilne vloge edine dovoljene komunistične stranke in zaradi njene vsemogočne

4 V. Volk, nav. delo (1989).

prisotnosti v celotnem življenju družbe. Vse od spora z Informburojem (1948), ko je Tito prekinil odnose s Stalinom in nadvlado centrale komunistične partije v Moskvi, je zahod pritiskal na Tita, da se dokončno odvrne od vzhoda in se priključi tudi NATO, obrambni in novi vojaško-politični organizaciji zahoda. Zahod se je nazadnje zadovoljil s tem, da je Tito zavrnil tako NATO kot tudi nasprotno vojaško zvezo Varšavski pakt in bil med ustanovitelji gibanja neuvrščenosti kot nove oblike nevtralnosti, utemeljene na nasprotovanju blokovski delitvi sveta.

Po Titovi smrti se je Jugoslavija dobesedno takoj soočila s številnimi težavami. Prva je bila izjemno huda gospodarska kriza, ker je zahod praktično čez noč ustavil dotlej nenehno reprogramiranje starih dolgov, pa tudi dodeljevanje novih posojil. To je bil odraz nove ameriške politike do Sovjetske zveze in s tem povezane politike do celotnega vzhoda, t. i. Sonnenfeldtove doktrine,⁵ po kateri je treba državam vzhodnega bloka dopustiti, da brez zunanje prisile in same premislijo svoj odnos do Sovjetske zveze in njene vodilne vloge. Za Jugoslavijo je obveljalo, da zahodu ne more biti več do Jugoslavije, kot je Jugoslaviji do zahoda, in to potem, ko je zahod skoraj celotna 70.-leta izdatno financiral takratni jugoslovanski gospodarski čudež. Nastal je paradoksalni položaj, v katerem je zahod zagovarjal in podpiral ohranitev enotne Jugoslavije, ni pa ji več namenjal tolikšne finančne in politične podpore kot v Titovem času. Zahod se je odločil za politiko »počakajmo in pogledjmo, kaj bo«, Jugoslavija pa je v manj kot desetih letih dokončno razpadla. Helmuta Sonnenfeldta, glavnega svetovalca državnega sekretarja Henrya Kissingerja, so močno kritizirali zaradi domnevnega prepuščanja vzhodnoevropskih držav vplivu Rusije, a je bil že kmalu po razpadu Sovjetske zveze in komunizma rehabilitiran in za svojo doktrino tudi pohvaljen. V resnici se je le potrdila stara modrost, da resnična osvoboditev narodov ne more priti ali biti vsiljena od zunaj, ampak jo lahko narod doseže samo sam in z lastno voljo. K temu lahko dodamo, da povsem enako velja tudi za demokracijo. Demokracija ni blago, ki bi se izvažalo z bajoneti in še manj denarjem, dokazov o tem pa je po svetu žal veliko in preveč, posledice pa lahko vidimo tudi v Afganistanu, Iraku in Libiji.

Hannah Arendt,⁶ slovita proučevalka totalitarizmov, ki v knjigah, iz katerih sta se študirali sociologija in politologija v času Jugoslavije, ni bila omenjena prav pogosto, je svoj pogled na razmerje med državo/narodom in demokracijo prignala do roba s spoznanjem, da so človekove pravice lahko zares varovane samo posameznikom kot državljanom, in to v nacionalnih državah. Ko so pravice samo »človekove«, ne pomenijo veliko, varovane so samo takrat, ko so pravice »državljana«. Zato tudi demokracija lahko uspešno deluje samo v nacionalnih državah, a težava teh je, da v njih vselej prevladujejo nacionalni interesi, sklene Arendt. Demokracije brez države

---

5 M. Douglas, nav. delo.

6 H. Arendt, nav. delo.

ni, držav brez demokracije pa je veliko in žal preveč. Temu v svojih razpravah o pravici do samoodločbe po svoje pritrđi tudi dr. Ernest Petrič: »Države so dejansko edine organizacije narodov in posameznikov hkrati«. ⁷ Problem nastane v večnacionalnih državah, v katerih težava ni samo ureditev statusa pravic narodov, ampak še bolj pravic posameznikov v teh državah. Demokratično načelo »en človek, en glas« je sicer mogoče prevesti v načelo »en narod, en glas« in ga prilagajati različnim oblikam zveze držav, a s tem nastane veliko težav, ki so pogosto nepremostljive in samodejno ustvarjajo t. i. demokratični manko, ko gre za odločanje na ravni zveznih organov. Poučne so tudi težave EU, ko gre za sisteme odločanja. Prav v Jugoslaviji se je vse to popolnoma in do podrobnosti potrdilo. Jugoslovanske republike, ki so bile po vseh obeležjih nacionalne države, združene v zvezno državo, so pričele delovati v skladu s svojim nacionalnim interesom. Razpad Jugoslavije, ki jo je do Titove smrti skupaj držala zmes ideologije, edine partije in represivnega aparata, je bil logična posledica treh sočasnih procesov: propada komunizma, nacionalne osvoboditve in demokratizacije.

Druga težava Jugoslavije so bile politične napetosti med republikami, ki so bile sprva odraz hude gospodarske in socialne krize, potem pa so zelo hitro prerasle tudi v javna in medijsko vse bolj izpostavljena nasprotovanja med narodi. Razlike v razvitosti med šestimi republikami in dvema avtonomnima pokrajinama SFRJ so bile namreč ogromne. V Sloveniji, ki je bila daleč najbolj razvita republika, je bil BDP na prebivalca skoraj 8-krat višji kot na Kosovu in skoraj 5-krat višji kot v Makedoniji. Po Titovi smrti so veliko bolj kot prej do izraza prišle tudi razlike v plačah in posledično tudi v kakovosti življenja v posameznih republikah, in to kljub temu, da so zvezne oblasti in komunistična partija vlagali velike napore, da bi se prek zveznega proračuna in solidarnostnih prerazporejanj razvojnih sredstev te razlike čim bolj zmanjšale. Prispevki prebivalca Slovenije v zvezni in še zlasti v vojaški proračun zvezne države so bili nekajkrat višji od prispevka prebivalcev drugih republik Jugoslavije. ⁸ Postajalo je jasno, da tako velike gospodarske in socialne razlike znotraj ene same države dolgoročno ne bodo vzdržne. Tiste republike, ki so prejemale, so hotele še več, tiste, ki so dajale (v glavnem Slovenija in Hrvaška), pa so hotele dajati manj.

Tretja in največja težava pa je postal Slobodan Milošević, ki se je v vsega nekaj letih povzpел na vrh srbske partije in države ter prevzel prevlado tudi nad ustanovami zvezne države v Beogradu, predvsem nad ZKJ in s tem tudi nad vojsko Jugoslovanske ljudske armade (JLA). Srbski nacionalizem je postal gonilo vseh ključnih dogodkov v Jugoslaviji v drugi polovici 80.-ih let. Pod pretvezo ohranjanja Jugoslavije je Milošević vodil politiko, ki so jo vodilni srbski intelektualci začrtali v Spomenici Srbske akademije

7 E. Petrič, nav. delo (1982).

8 V. Žakelj in drugi, nav. delo.

znanosti in umetnosti.⁹ Vsebina spomenice je izvrsten in celovit, predvsem pa enkraten prikaz razmer v tedanji Jugoslaviji. Seveda je napisan s stališča le enega in največjega naroda tedanje zvezne države, a je dovolj poučen in znanstveno podkrepjen, da ga je vredno jemati kot referenčno literaturo o razlogih za razpad Jugoslavije. Srbski intelektualci namreč prvi med vsemi povsem odkrito zavrnejo Jugoslavijo kot od samega začetka nevzdržni projekt večnacionalne skupnosti. Obdelajo vsa področja, od gospodarskih do socialnih razmer v SFRJ in tudi mednarodni skupnosti. Posebej in skrbno obdelajo poglavja o načelnih vprašanjih geneze in suverenosti držav, pravice narodov do samoodločbe ter človekovih pravic in svoboščin. Na koncu pa sklenejo:

- meje med republikami SFRJ so krivične in jih je treba spremeniti;
- obstoj srbskega naroda znotraj Jugoslavije je zaradi Ustave SFRJ iz leta 1974 ogrožen;
- krepita se albanski in hrvaški nacionalizem, ki ogrožata srbski narod;
- potrebno je takojšnje ukrepanje za zaščito srbskega naroda.

Te nedvoumne pozive k spreminjanju meja in odpravi zvezne države je Slobodan Milošević pričel izvajati pod pretvezo ohranjanja Jugoslavije, kar je bilo odločilno, da je mednarodna skupnost, še posebej pa zahod, Miloševiću verjela in ga podprla. Ko je Slovenija leta 1990 izvedla plebiscit o samostojnosti in neodvisnosti in zase zahtevala pravico do samoodločbe, kot je bila zapisana v veljavni Ustavi SFRJ, se je zahod postavil na stran Miloševića in zagovarjal ozemeljsko celovitost držav in s tem tudi Jugoslavije. Pod vplivom takratne francoske zunanje politike do Jugoslavije, ki jo je poosebljal zlasti predsednik François Mitterand, se je Evropa vdajala naivnim in povsem nerealnim pričakovanjem, da »je treba Nemčijo ohraniti združeno, Jugoslavijo pa združeno« in bo vse v najlepšem redu. Ta povsem zgrešena pričakovanja je realnost razblinila v manj kot dveh letih, Nemčija se je združila, Jugoslavija pa je razpadla oziroma je »prenehala obstajati« (*ceased to exist*), kot je ugotovila Badinterjeva komisija.¹⁰

Zahodna Nemčija (BRD) je brez težav in ob aklamaciji drugih članic vzhodno Nemčijo (DDR) pripeljala v EU in vključila v svoj zvezni ustroj. Za pravico do samoodločbe je bil ta primer precedenčen, pomenil je uspešno in učinkovito uporabo pravice narodov do združitve. Manjkal je le še uspešen primer razdružitve in do tega je prišlo kaj hitro, najprej v Sovjetski zvezi, iz katere je nastalo 15 novih držav, leto dni pozneje pa še v Jugoslaviji, kjer je sprva nastalo pet novih držav. Propad komunizma, demokratizacija in nacionalno prebujanje so v enem samem letu na zemljevid Evrope

---

9 Memorandum srpske akademije nauka in umetnosti (nacrtn), nav. delo (1986).

10 Arbitration Commission: Conference for Peace in Yugoslavia, Opinions on The Questions Arising From The Dissolution of Yugoslavia, Opinion 8 (1992), nav. delo, <www.pf.uni-lj.si/media/skrk_mnenja.badinterjeve.arbitrazne.komisije.1_.10.pdf>.

začrtali kar 20 novih držav. Še enkrat se je pokazalo, da so v odnosih med državami nenehne spremembe absolutni, *status quo* pa le relativni in začasni pojem. Je pa treba ob tem zelo jasno opozoriti, da z nastankom teh dvajsetih novih, in če dodamo še Nemčijo, kar enaindvajsetih novih evropskih držav ni prišlo do kršitve temeljnih načel Helsinške listine¹¹ (dekalog) iz leta 1975 oziroma povojne arhitekture Evrope. Sovjetska zveza se je razpustila sporazumno,¹² Nemčiji sta se sporazumno združili, medtem ko so po nasilnem razpadu Jugoslavije nazadnje vendarle obveljale dotlej veljavne republiške meje med zveznimi deli zvezne Jugoslavije. Spremenila se je samo vrsta meja, ki so iz medrepubliških postale meddržavne, niso pa se spreminjale.

Zelo podobno velja tudi za sporazumno razdružitev Češkoslovaške, kjer sta dve novi evropski državi, Češka in Slovaška, nastali ne samo brez nasilnih dejanj, ampak tudi brez večjih družbenih napetosti, brez posebnih notranje političnih napetosti ali pa zunanjepolitičnih razlogov, na koncu pa tudi brez pravnih in omembe vrednih tehničnih zapletov. Razdružitev Češkoslovaške dokazuje, da za nastanek novih držav niso nujno potrebni ne skrajni nacionalizem, ne nasilje, ne ekonomski razpad skupne države, ampak je dovolj le močna volja, hotenje naroda, da živi in o svoji usodi odloča sam.

Prva sprememba evropskih meja po drugi svetovni vojni pa se je zgodila s priključitvijo Krima Rusiji, torej s klasično aneksijo tujega ozemlja, kjer veliko močnejša država prevzame oz. si priključi ozemlje šibkejše države. Prav zavoljo te, doslej najhujše kršitve povojne ureditve Evrope in veljavnih meja med državami, je zoper Rusijo Evropska unija uvedla politične in gospodarske sankcije.¹³ V odzivih na to enkratno potezo Rusije se je svet v odzivih razdelil na dve osnovni skupini. V prvi skupini je bila ob članicah EU velika večina zahodnih držav, ki so dejanje Rusije obsodile kot akt aneksije tujega ozemlja. V drugi skupini pa so bile države, ki so potezo Rusije razumele kot legitimno dejanje zaščite ruskega prebivalstva Krima, aneksijo pa so opravičevale z zgodovinskimi razlogi, po katerih je bil Krim »vedno ruski« in je Ukrajini pripadel v določenih in posebnih zgodovinskih okoliščinah. Taka utemeljitev je seveda odprla pot običajnim in tudi pričakovanim razmišljanjem o tem, da gre za »zgodovinske pravice« večjih, močnejših in nekdaj imperialnih narodov do povrnitve njihovih nekdanjih ozemelj, če ocenijo, da za to obstaja potreba. V mednarodnem pravu opore za kaj takega seveda ni, prej nasprotno. Še več, če bi sprejeli takšno utemeljitev, bi odprli Pandorino skrinjo. V Evropi namreč ni skoraj nobene države, ki ne bi že nekajkrat osvojila, izgubila, kakorkoli spreminjala ali pa kar zamenjala manjše ali večje dele

11 Sklepna listina Konference o varnosti in sodelovanju v Evropi (Helsinška sklepna listina), sprejeta v Helsinkih 1. avgusta 1975.

12 E. Petrič, nav. delo (2010).

13 <europa.eu/newsroom/highlights/special-coverage/eusanctions_en>.

svojih nacionalnih ozemelj in bi se navzkrižne zahteve po restitucijah ozemelj med evropskimi državami ne mogle končati drugače kot s spori. Bilo bi, kot da se iz obeh svetovnih vojn, ki so se začele v Evropi prav zaradi domnevnih »zgodovinskih pravic« do ozemelj, ne bi ničesar naučili.

2. RAZMERE V SLOVENIJI PRED OSAMOSVOJITVIJO

Še v začetku druge polovice 80.-ih let ni v Sloveniji skoraj nič kazalo na to, da se bo v vsega nekaj letih med Slovenci zgodila demokratična pomlad, da bo razpadla Jugoslavija, da bo Slovenija neodvisna in samostojna in bodo uresničene »tisočletne« sanje slovenskega naroda o lastni državi. Prvi zares velik kamen, ki je bil zalučan v mlakužo umirajoče Jugoslavije, je priletel iz Beograda, od že omenjene Srbske akademije znanosti in umetnosti, ki je leta 1986 objavila razvpiti Memorandum SANU. Na odgovor ni bilo treba dolgo čakati, v skoraj natanko pol leta so ga pripravili slovenski intelektualci s posebno 57. številko Nove revije s pomenljivim naslovom Prispевki za slovenski nacionalni program.¹⁴ Prispевki šestnajstih zelo različnih avtorjev so bili seveda zelo različni, umetniški, filozofski, jezikoslovni, a vsaj trije so bili taki, da so pomenili neposreden odgovor srbskim akademikom. To velja predvsem za prispevek filozofa in prevajalca dr. Iva Urbančiča z naslovom »Jugoslovanska nacionalistična kriza in Slovenci v perspektivi konca nacije«, za prispevek sociologa in pravnika dr. Petra Jambreka »Pravica slovenskega naroda do samoodločbe« ter za prispevek pravnika in politika ter očeta slovenske ustave dr. Franceta Bučarja z naslovom »Pravna ureditev položaja Slovencev kot naroda«. In čeprav so uradne slovenske oblasti uprizorile krajši politični obračun z »idejami« iz 57. številke Nove revije, je bilo jasno, da so Jugoslaviji dnevi šteti. Ob Novi reviji je meje kritičnosti do oblasti in še zlasti zvezne države prebijal predvsem tednik Mladina, precej drugače in predvsem bolj praktično in veliko bolj radikalno od Nove revije. Skoraj vse številke Mladine, ki so izhajale med letoma 1988 in 1990, so bile na meji, da jih cenzura zapleni, mnoge številke s pomembnimi vsebinami pa so bile tudi zares zaplenjene. Duh je skratka ušel iz steklenice, pravzaprav dva duhova. Prvi je bil politični duh, ki je preveval tako stare kot tudi novo nastajajoče politične strukture, takrat še civilna gibanja, da prihaja čas usodnih odločitev. Drugi duh pa je bil že kar splošno družbeno in vedno bolj resno zavedanje, da se bo treba na usodne odločitve temeljito pripraviti, ne samo politično, ampak tudi pravno, mednarodno pravno in seveda gospodarsko.

---

14 Nova revija (1987), str. 57.

Medtem so se politični spori med republikami, zlasti pa med Slovenijo in Srbijo, že močno zaostri. Še najbolj zaradi poskusov Srbije, da uvede skupna jedra, nekakšen zvezni vsejugoslovanski program učenja skupne zgodovine in literature. Šlo je za zapozneno obliko ustvarjanja »jugoslovanstva«, čemur se je Slovenija odločno uprla v celoti, tako na ravni uradne politike kot tudi novih civilnih pobud. Prva etapa v enotnosti Slovencev v odnosu do zvezne države je bila s tem dosežena. Manj jasna je bila razprava o možnih posledicah »ekonomske ali finančne osamosvojitve« posamičnih republik, pri čemer je, z izjemo zelo redkih slovenskih ekonomistov in intelektualcev, prevladovalo prepričanje, da bi izguba skupnega jugoslovanskega trga za Slovenijo pomenila gospodarsko katastrofo. Seveda je bilo nekoliko čudno, da je bilo takšno mnenje med slovenskimi ekonomisti prevladujoče, ker je bila prav Slovenija gospodarsko daleč najbolj razvita od vseh republik in bi najlaže prenesla izgubo jugoslovanskega trga, kar se je pozneje tudi potrdilo.

Posebej težavna in zapletena je bila mednarodna razsežnost morebitnega razpada Jugoslavije, torej področje mednarodnega prava, posebej glede pravice do samoodločbe v nasprotju z načelom ozemeljske celovitosti držav, pa seveda priprave in izvedbe neodvisnosti, priznanja od strani drugih držav in problema nasledstva držav. Takoj sta ostro trčili dve jugoslovanski šoli razumevanja pravice do samoodločbe. Prva, ki je zagovarjala izvorno in univerzalno pravico do samoodločbe, ki se je do leta 1990 utrdila zlasti med slovenskimi in hrvaškimi strokovnjaki za mednarodno pravo, med temi pa so predstavljal takrat in dotlej vodilni srbski strokovnjaki s področja mednarodnega prava, med katerimi je bila glavna dr. Smilja Avramov s skupino srbskih akademikov in tezo o nekakšni »izrabljenosti« pravice do samoodločbe. Narodi naj bi ob združitvi v Jugoslavijo že »izrabili« pravico do samoodločbe, s čimer naj je poslej ne bi imeli več.

Tudi izrazito jasen zapis pravice do samoodločbe v prvem členu veljavne Ustave SFRJ in vsake od republiških ustav, srbskih akademikov in dr. Avramove ni oviralo, da bi ne dali prednosti načelu o ozemeljski celovitosti Jugoslavije. S svojim temeljnim delom, Mednarodno javno pravo iz leta 1973, je bila dr. Avramova ne samo izjemno ugledna in vplivna v Jugoslaviji, ampak tudi izven njenih meja in je imela tudi velik vpliv tako na mednarodne politične kot tudi pravne in druge znanstvene kroge po svetu. Navsezadnje smo se prav iz njene knjige – kako ironično – morali učiti tudi študentje mednarodnih odnosov na FSPN in tudi tisti na Pravni fakulteti v Ljubljani, ker takšnega dela v slovenščini takrat še ni bilo na voljo.

Eden od stranskih učinkov razprav o tem, kaj v resnici pomenijo ustavna določila o pravici narodov do samoodločbe v ustavnih besedilih SFRJ, je bila razprava med

---

15 E. Petrič, nav. delo (1988).

politiki in stroko o tem, kako in zakaj so ta določila v ustavna besedila SFRJ sploh bila zapisana. Spet so imeli Srbi najbolj izrazit odgovor, ki je bil v tem, da je tvorec teh določil, slovenski politik in samoupravni ideolog Edvard Kardelj, že leta 1974 deloval v zaščito interesov Slovencev in zoper interese Srbov kot največjega in prevladujočega naroda v SFRJ, brez katerega SFRJ sploh ne bi bilo, SFRJ pa je nastala na temeljih Kraljevine Jugoslavije in še pred tem Kraljevine Srbije. Deloma in po svoje so Srbi seveda imeli prav. Kdorkoli je bil tvorec Ustave SFRJ iz leta 1974, je izjemno modro in – kot se je pozneje izkazalo – tudi učinkovito zavaroval interese manjših narodov pred vselej latentno prevlado najštevilčnejšega naroda, to je Srbov, ki so državo želeli centralizirati in tudi čim bolj poenotiti. Upor zoper t. i. Kardeljevo ustavo je bil najmočnejši prav v Srbiji in mnogi pravniki in drugi intelektualci so bili celo kaznovani zaradi javnega izražanja mnenj. Zaradi upora zoper ustavo, »ki bo iz Jugoslavije ustvarila geografski pojem, namesto državo«, je bil beograjski pravnik, dr. Mihajlo Djurić obsojen na dve leti zapora, kar je odmevalo tudi v zahodnih medijih.¹⁶

Tudi v ZDA je ob razpadu Jugoslavije obveljala razlaga, da je bila Ustava SFRJ iz leta 1974 eno glavnih izhodišč republiških separatizmov in nacionalističnih teženj.¹⁷ V ZDA so celo ugibali, ali je Edvard Kardelj ustavo s »sedmimi omembami pravice narodov do samoodločbe«¹⁸ pripravil v dogovoru s Titom, ki naj bi se zavedal, da bo po njegovi smrti neizbežno prišlo do unitarističnih teženj Srbov in poskusov podreditve manjših narodov. Zato je narodom zavestno odprl legalno pot do samostojnosti, čemur je Srbija oporekala od prvega dne sprejetja ustave. Vsekakor so dogodki v Jugoslaviji pokazali, da sta Tito in Kardelj ravnala modro in sta imela prav.ocene iz ZDA so nazadnje izpadle kot velik kompliment za marksističnega teoretika, kar je Kardelj bil. ZDA so bile kljub temu zadnja zahodna država, ki je Slovenijo priznala, pol leta potem, ko so jo priznale članice EU in skoraj leto dni po osamosvojitveni vojni.

Ogromna večina svetovnih analitikov in politikov je pri analiziranju razmer v razpadajoči Jugoslaviji hote ali nehotе zanemarila dejstvo, da je bila Jugoslavija zelo krhek geopolitični produkt konca prve svetovne vojne brez dejanske notranje kohezije, v kateri so katoliškim Slovincem in Hrvatom vsilili vladavino pravoslavne srbske dinastije in vladavino srbske države, ki je po razvitosti za desetletja zaostajala za Avstro-ogrsko, v kateri so Slovenci in deloma tudi Hrvatje dotlej živeli. Zaradi močne in dokaj uspešne jugoslovanske propagande o »troedinem« narodu in idealiziranja kraljeve družine Karađorđevićev, ki je zaradi »enake ljubezni do vseh treh narodov« svojim trem sinovom podelila imena Petar, Tomislav in Andrej, se je vzpostavila določena stopnja pripadnosti

---

16 R. H. Anderson, nav. delo.

17 W. Zimmermann, nav. delo.

18 Iz pogovora avtorja s Kenneth Mertenom, nekdanjim veleposlanikom ZDA v Zagrebu.